

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Začít spolu

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Eva Svobodová

Vypracovala:
Klára Jindrová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v Seznamu použité a citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne :

Podpis autora práce :

Poděkování

Děkuji vedoucí této bakalářské práce **Mgr. Evě Svobodové** za její odborné vedení, cenné rady a připomínky v průběhu zpracovávání bakalářské práce.

Zároveň děkuji všem, kteří mi poskytli cenné informace při práci a v neposlední řadě děkuji také mé rodině a mým nejbližším za podporu.

Anotace

Cílem práce je definovat pozitiva a negativa vzdělávání dětí v programu Začít spolu, definovat podmínky pro jeho realizaci a přiblížit čtenářům režim dne a vzdělávací metody v této alternativě.

V teoretické části objasňuji východiska a pedagogické zásady programu, definuji cíle a formy vzdělávání, zvláštní pozornost věnuji organizačním formám vzdělávání a podmínkám, za kterých je lze úspěšně realizovat.

V praktické části se zaměřuji na zjištění současného zastoupení této alternativy v síti českých mateřských škol a přejímání jejích organizačních forem v běžných mateřských školách. Práci doplňuji videozáznamem dne v mateřské škole zařazené do programu Začít spolu.

Klíčová slova

Začít spolu, alternativní, individualizace, centra aktivit.

Abstract

Target of this thesis is to define pre-school education program "Step by step" and highlight its for and against. Further, to define realization conditions and to describe daily schedule and education practices of this alternative training program.

Theoretical part describes resources, pedagogical principles, targets, education forms and especially organization forms and conditions for successful realization.

Practical part checks current status of representation and acceptance of this alternative training program at czech pre-school system.

Essential part of thesis is a videorecord "One day at pre-school with Step by step".

Key Words

Step by step, alternative, individuation, activity centres.

Úvod	7
1. Alternativní a inovativní školy	8
2. Alternativní vzdělávací program Začít spolu	10
2.1. Vznik programu Začít spolu	10
2.2 Hlavní záměry programu Začít spolu	12
2.3 Organizační formy výuky.....	18
2.4 Organizace dne v mateřské škole s programem Začít spolu.....	21
2.5 Tématické plánování	26
2.6 Individualizace	28
2.7 Integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami	31
2.8 Spolupráce s rodinou	33
2.9 Role učitele	34
2.10 Evaluace	35
2.11 Výzkum účinnosti programu Začít spolu	36
2.12 Seznam škol mateřských škol pracujících s programem Začít spolu	38
3. Praktická část.....	39
3.1 Den v mateřské škole s programem Začít spolu	39
3.2 Prvky programu Začít spolu v reálné mateřské škole	43
3.3 Porovnání mateřských škol	53
3.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření	55
4. Závěr	69
5. Seznam použité a citované literatury.....	72

Úvod

Výchova provází lidstvo od nepaměti. Již na prahu dějin se setkáváme se snahou usměrnit rozvoj dorůstajícího pokolení, působit na jeho vědomí, přesvědčení a chování ve shodě s potřebami a ideály dané společnosti. Tato činnost se postupně institucionalizovala a profesionalizovala a její problémy se stále více zrcadlily v teoretických úvahách filozofů, pedagogů i dalších odborníků. Tak vznikla pedagogická teorie jako zobecněný odraz výchovných jevů a zákonitostí a současně jako nástroj, který napomáhá racionálně koncipovat, organizovat i zabezpečovat výchovu mládeže i dospělých.

Podle věkových údobí, institucí a organizací, v nichž se výchova uskutečňuje, můžeme rozlišit četné dílčí pedagogické obory. Institucionální výchovou dětí do tří let se zabývá teorie výchovy v jeslích, výchovu v mateřské škole řeší předškolní pedagogika, výchovně-vzdělávací práci škol se obírá školní pedagogika, která se dále člení podle typu škol na pedagogiku všeobecně vzdělávacích škol a na pedagogiku škol odborných. Vysokoškolská pedagogika věnuje pozornost vzdělání a výchově v podmínkách různých typů škol a jejich kolejí. (Jůva, 1997, s.5 a 22). [5]

Vzdělávací program Začít spolu představuje jednu z konkrétních forem, jak realizovat na dítě orientovanou výchovu a vzdělávání v předškolním věku. Zdůrazňuje individuální přístup k dítěti, integrované učení, inkluzi dětí se speciálními potřebami, partnerství školy, rodiny i širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání. Svými myšlenkami úzce koresponduje se strategickými dokumenty v oblasti vzdělávání (Bílá kniha, Rámcový program pro předškolní výchovu), poskytuje konkrétní náměty k dosahování cílů v těchto dokumentech navrhovaných, a proto zaujme nejen ty, kdo realizují tento konkrétní vzdělávací program, ale všechny, kdo vytvářejí vlastní školní kurikulum nebo se zajímají o demokratickou výchovu a vzdělávání.

S programem se mi pracuje velice dobře, dětem nabídka činností vyhovuje. Především na osobnosti učitelky záleží, jak se program bude naplňovat v praxi, jaký vliv bude mít na děti. Příprava je dle mého názoru náročnější než v jiné školce, a ne každý pedagog je ochotný věnovat svou péči a čas pečlivé přípravě. Předpokladem je i bohatá nabídka pomůcek, vybavení center . Učitelka vkládá dětem do rukou důvěru

v jejich schopnost učit se a rozvíjet, spolu s vloženou důvěrou však také očekává odpovědnost za samostatně zvolené jednání a aktivity. Těší mě pracovat s dětmi, respektuji jejich potřeby dle možností i přání. Snažím se vytvářet podnětné prostředí a být dětem odpovědnou průvodkyní na cestě rozvoje jejich klíčových kompetencí pro život nyní i v budoucnu.

1. Alternativní a inovativní školy

Výklad pojmu "alternativní škola" je v literatuře poněkud nejasný a nejednotný. Alternativní škola – obecný termín pokrývající všechny druhy škol (soukromé i veřejné), které mají jeden podstatný rys : odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných, normálních) škol vzdělávacího systému. Odlišnost může spočívat ve specifichnostech obsahu vzdělávání, organizaci a metodách výuky, hodnocení vzdělávacích výsledků aj. Pojem alternativní škola nelze tedy vztahovat pouze k soukromým školám, resp. k typu zřizovatele školy, protože nestandardní mohou být i některé školy veřejné. (Mareš, Průcha, Walterová, 2009, str.17). [13]

Inovativní škola – angl. Innovative schools. V české pedagogice nový termín, označující školy, v nichž se uplatňují nějaké inovace ve vzdělávání, tj. odlišnosti od standardních vzdělávacích obsahů, forem učení a vyučování, hodnocení výkonu žáků, vztahů mezi učiteli a žáky, aj. Termín inovativní škola není dosud jednoznačně vymezen, do značné míry se shoduje s významem termínu alternativní škola. Avšak zatímco alternativnost se zakládá na dlouhodobých a zásadnějších koncepcích vzdělávání, „inovativnost“ se vztahuje spíše na dílčí a časově omezenější změny a úpravy. (Mareš, Průcha, Walterová, 2009, str.17). [13]

Přikláníme se k pojetí K. Rýdla, který při definici pojmu "alternativní škola" zdůrazňuje kritérium pedagogické : " ... alternativní školy jsou ty, které pracují na základě partnerského přístupu k dětem a respektu k jejich individuálním potřebám." (Rýdl, 2002, s. 7).Jde tedy o školy, které se vyznačují jistou pedagogickou specifícností (odlišný vzdělávací program, odlišný obsah, organizace a metody vyučování, vztahy

mezi učiteli a žáky, školou a rodinou, školou a obcí atd.) ve srovnání s většinou škol "běžných".

Pojem alternativní škola se začal objevovat zhruba v 70. letech 20. století k označení škol, které se snažily vyhovět požadavkům alternativních životních stylů nespokojených s organizací a obsahem veřejného školství. Mezi alternativní směry však jsou dnes zařazovány i ty, které vznikaly již počátkem 20. století v rámci tzv. reformního pedagogického hnutí. Terminologická nejasnost a nejednotnost je vlastní i výkladu pojmu „inovativní škola“. Podle V. Spilkové a J. Koti se ...“inovativní školy snaží o proměnu v rámci běžné školy. Kladou důraz na osobnost a sociální rozvoj žáka, na konstruktivistické způsoby ve zprostředkovávání poznání, na integraci ve vyučování, na kooperativní strategie učení, na partnerskou komunikaci uvnitř školy, spolupráci školy, rodiny, obce“ (1998, s. 342) (Vališová, Kasíková a kolektiv, 2007, s.95). [7]

Dle Rýdla může být alternativní školou jakákoliv škola nebo hnutí vůči jinému hnutí nebo škole. Vždy záleží na aspektech, přístupech a kritériích, které zvolíme. Za alternativní označuje školy, které pracují na základě partnerského přístupu k dětem a respektu k jejich individuálním potřebám. (Rýdl, 1999). [23]

Kropáčková a Opravilová vidí jako vyhovující charakteristiku tu, podle které se jako alternativní mohou označit takové školy, které se částečně nebo zcela odlišují cíli, učebními obsahy, formami a metodami i organizací školního života od stávajících státních a veřejných škol (Kropáčková, Opravilová, 2005). [12]

Přehled alternativ dostupných v naší republice:

- Waldorfská (MŠ, 1. i 2. stupeň ZŠ, SŠ),
- Montessori (MŠ, 1. i 2. st. ZŠ),
- Daltonská (MŠ, 1. i 2. st. ZŠ, SŠ).

(Tyto tzv. reformní školy ve světě vznikaly v 1. pol. 20. stol.).

- Začít spolu (MŠ, 1. st. ZŠ),
- Zdravá škola (MŠ, 1. i 2. st. ZŠ, SŠ),
- Integrovaná tematická výuka (MŠ, 1. st. ZŠ).

(Vznikají v posledních desetiletích a často staví na zkušenostech reformních škol a na nových vědeckých poznatcích z psychologie, pedagogiky apod.).

(<http://www.webpark.cz/alternativy>). [22]

Ve zprávě OECD z roku 2000 v kapitole „Evaluace a výzkum“ bylo konstatováno, že stoupající, ale stále nízké procento mateřských škol vytváří vlastní vzdělávací programy. Ve většině programů je uplatňován osobnostně orientovaný model výchovy projevující se i prvky alternativních pedagogik a inovačních projektů. Programy, které pružněji reagují na individuální potřeby dětí (Waldorfská pedagogika, Montessori, Začít spolu, Zdravá mateřská škola, programy křesťanské, ekologické a socializační) aplikuje jen málo mateřských škol (MSMT, 2000). [14]

Bečvářová popisuje oživení alternativní pedagogiky ze začátku 20. století v ČR hlavně po roce 1989. Vznikají i nové moderní alternativy, které využívají prvky reformního pedagogického hnutí, ale zároveň řeší aktuální otázky. Společnými principy jsou demokracie, humanismus, spojování nejnovějších vědeckých poznatků, sebeorganizace a samospráva zúčastněných, sebeurčení a sociální odpovědnost, rovnoprávnost ve výchově a vzdělávání (Bečvářová, 2003, str.20). [1]

2. Alternativní vzdělávací program Začít spolu

2.1. Vznik programu Začít spolu

Program Step by Step (v České republice pod názvem Začít spolu) vznikl v USA v 80. letech 20. století.

Podporou nových demokracií ve střední a východní Evropě a především cíleným záměrem výchovy malých dětí se zabývá Sorosova nadace. Ta požádala tým odborníků o vypracování programu předškolní výchovy zohledňující evropské tradice a teorii i praktické využití Programu Head Start z USA. Do iniciativy se zapojilo 17 zemí: Albánie, Bělorusko, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Jugoslávie, Kyrgyzstán, Litva, Maďarsko, Makedonie, Moldavsko, Rumunsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko a Ukrajina.

Předškolní program zahrnoval :

- Metodiku pro otázky výchovy v raném dětství s přihlédnutím k sociálním a kulturním tradicím konkrétní země, vypracovanou ve vzájemné spolupráci amerických a evropských expertů;
- Zavedení programu do mateřských škol ve vybraných lokalitách uvedených 17 zemí;
- Odbornou spolupráci – výcvik v jednotlivých zemích;

Průběžné vzdělávání vedené ve spolupráci místních i zahraničních odborníků.

(Vzdělávací program Začít spolu, 2003, str. 9). [3]

V současné době je program realizován v 29 zemích světa. Program je zaštitěn mezinárodní asociací ISSA (International Step by Step Association), nevládní členskou organizací založenou s cílem podporovat demokratické principy a posilovat zapojení rodičů a komunity do vzdělávání dětí v období předškolního a mladšího školního věku. V České republice je realizován od roku 1994 v mateřských a od roku 1996 v základních školách. V současnosti jde o několik desítek škol. Jejich počet stále narůstá. Od roku 1999 je program implementován i v několika zvláštních školách v projektu reintegrace romských žáků. Program (včetně vzdělávání učitelů v regionálních tréninkových centrech) je rozvíjen prostřednictvím organizace Step by Step ČR. V současné době spolupracuje se SbS ČR na různých úrovních 61 mateřských škol, 44 základních škol, 14 středních škol zabývajících se přípravou budoucích pedagogů, 9 vysokých škol zabývajících se přípravou pedagogů, 5 speciálních škol a mnoho neziskových organizací i státních institucí. Z tohoto výčtu je 22 tréninkových center, které rozšiřují metodologii programu Začít spolu na úrovni mateřských, základních a zvláštních či speciálních škol a komunity. (www.sbscr.cz). [20]

Dle organizace Step by Step ČR jsou posláním a cíli tyto oblasti :

- Poslání Step by Step ČR :
- posláním SbS ČR je přispívat svými aktivitami k demokratizaci, humanizaci a vyšší efektivitě vzdělávání v České republice, k budování otevřené společnosti a jejího zapojení do evropských struktur.
- Cíle Step by Step ČR :

- napomáhat vytvoření otevřené společnosti vzdělání;
- zvyšovat kvalitu učení dětí a vzdělání učitelů rozdílných typů, úrovní škol a komunity;
- napomáhat vytvoření systému inkluzivního vzdělávání v České republice;
- nabídka informací o vzdělávacím programu Začít spolu, aktivitách, službách, seminářích a projektech Step by Step ČR, o.s.
- Poslání a dlouhodobé cíle jsou naplňovány v oblastech :
  - vzdělávací program Začít spolu;
  - inkluze a integrace dětí a mládeže se specifickými potřebami (minoritní skupiny, handicapované děti a mládež);
  - transformace vzdělávací soustavy ČR;
  - celoživotní vzdělávání učitelů všech stupňů a typů škol. (www.sbscr.cz). [20]

2.2 Hlavní záměry programu Začít spolu

Logo

Program zdůrazňuje individuální přístup k dítěti, partnerství školy, rodiny a regionu. Prosazuje inkluzi dětí se speciálními potřebami (a to jak dětí s psychickými či fyzickými handicap, tak dětí z různých etnických menšin či dětí nadprůměrně nadaných). Začít spolu usiluje o demokratické vzdělávání vycházející z humanistických principů (tzv. pedagogický přístup orientovaný na dítě). Učitel se stává dítěti partnerem, pomocníkem, průvodcem v procesu vzdělávání. Didaktická koncepce programu je vytvořena na základě přesvědčení, že každé dítě je schopno růst a vyvíjet se, učit se a myslet samostatně, jsou-li k tomu ve škole vytvořeny vhodné podmínky, které tuto schopnost neblokují, ale podporují. Jde o principy tzv. integrované tematické

výuky, které rozpracovává ve své koncepci vyučování Kovaliková. (Kovaliková, 1995).

[11]

Významnou podmínkou učení je pozitivní klima ve třídě a sebekázeň žáků (děti si společně s učitelem formulují "pravidla chování", kterými se pak snaží řídit). Žáci jsou vedeni k tomu, aby si v rámci společného tématu stanovovali své individuální cíle (co bych se chtěl naučit?). Poté se děti zapisují do jednotlivých pracovních koutků, tzv. center aktivit (např. centrum psaní, čtení, matematiky, vědy a objevů, ateliér), vybavených potřebnými pomůckami a literaturou. Tady pak plní individuálně, skupinově, samostatně či za pomoci učitele, popřípadě asistenta (který může být i z řad rodičů) zadané úkoly. Posloupnost jednotlivých center si může žák volit. Důraz je kladen na kooperativní učení. Důležitou organizační formou vyučování je "kruh" (ranní, odpolední), v němž děti rozvíjejí především komunikační dovednosti, dovednost hodnocení a sebehodnocení. Hodnocení žáků probíhá většinou slovně a zaměřuje se na zhodnocení žákova pokroku. Učební proces každého dítěte je dokumentován souborem jeho prací (tzv. portfolio). Velkou roli hraje úzká spolupráce s rodinou. Rodiče mají možnost aktivně se podílet na chodu školy. (Vališová, Kasíková a kolektiv, 2007, s.98).

[7]

Důležitost individuálního přístupu sdílím i já, domnívám se, že každé dítě potřebuje určité podmínky pro rozvoj, každému vyhovuje jiný styl učení. Neméně důležitý je postoj učitele k dítěti. Měl by být pozorovatelem, ale zároveň být připraven kdykoliv dítěti pomoci. Neměl by předávat hotové informace, ale umožnit dítěti zkušenosti a vědomosti získávat. Právo volby dítěte vítám, určitě bude chodit rádo do takové mateřské školy, kde si bude moci vybrat pro něj zajímavou nabídku činnosti. Hodnocení dětí je zásadní, neboť moje generace v tomto směru nebyla vedena a nyní v dospělosti mi tyto zkušenosti chybí.

Gardošová, Dujková a kol. popisují koncept programu tak, aby vyhovoval zvláštním individuálním potřebám i kulturním tradicím naší země. Řada rysů je společných všem třídám pracujícím v programu Začít spolu, ať v mateřských nebo základních školách:

- Důraz na individuální přístup ke každému dítěti.
- Vedení dětí k samostatnému rozhodování - k volbě a odpovědnosti.

- Rozvíjení schopností, znalostí a dovedností dětí prostřednictvím plánované činnosti, center aktivit a pozorování.
- Důraz na účast rodiny.

Program Začít spolu pomáhá dětem vytvářet vlastní porozumění:

- fyzikálnímu světu - prostřednictvím činností jako měření, vážení, stavby z kostek, práce se dřevem, hraní s pískem a vodou, užívání kladek a provazů, míchání barev;
- sociálním a kulturním informacím - prostřednictvím her, vaření, četby příběhů, dramatických her, účastí na obecních akcích a pomocí rozhovorů o nich;
- logice a matematice - měření, srovnávání, počítání, objevování ekvivalentů, logické řazení do sledu, třídění, klasifikace atd.;
- vztahu mezi psaným a mluveným slovem - prostřednictvím častého kontaktu s knihami, písmeny, předčítáním, vlastním "psaním" a "čtením", častým kreslením obrázků, poslechem pohádek, příběhů, vyjadřováním vlastních myšlenek a prožitků.

Program Začít spolu podporuje u dětí:

- fyzický vývoj - prostřednictvím chůze, běhu, skoků, poskoků, hodů, lezení a základními gymnastickými prvky, turistikou, sezónními činnostmi, míčovými hrami, zvládáním překážkové dráhy na školní zahradě;
- sociálně-emocionální vývoj - prostřednictvím řešení sporů a různic, vyjadřování pocitů, kontroly impulsů, vzájemné úcty a péče mezi dětmi navzájem a ve vztahu k dospělým, iniciativních počátků a následování, sdílení, péči o materiály a spoluprací s druhými;
- rozvoj inteligence - vede děti k samostatnému myšlení, k tvořivosti, k prozkoumávání věcí do hloubky, k chápání dění na základě vlastního experimentování, pozorování a objevování;
- rozvíjí jazyk i matematicko-logické představy dětí.

Program poskytuje dětem:

- dostatek času na prozkoumávání prostředí;

- příležitost učit se mnoha způsoby: vařením, kreslením, malováním, modelováním, zpěvem a tancem, diskusemi, stavěním, dramatickými hrami, činnostmi venku, prohlížením knih a časopisů, prací se dřevem, papírem, písmeny, pískem a vodou, pozorováním, pokusy a objevy;
- příležitost učit se způsobem, který vyhovuje individuálnímu stylu každého dítěte, ať již jde o rychlost, délku učení, podíl aktivity a pasivity při učení;
- možnost učení se činnostmi, hrou, poslechem, pozorováním, nápodobou, vlastním pokusem a omylem, metodou přirozených následků – poskytuje klidné a bezpečné místo, kde mohou prozkoumávat své pocity, dopouštět se chyb, napravovat je a řešit konflikty;
- příležitost vybírat si, kterých činností se chtějí účastnit;
- místo, kde mohou veřejně vystavit svou práci;
- ocenění a pozitivní hodnocení osobní aktivity dítěte.

Hlavní cíle programu Začít spolu v kompetencích dítěte :

- Vnímat změny, učit se je přijímat a aktivně se s nimi vyrovnávat.
- Učit se kriticky myslet, rozpoznávat problémy a řešit je.
- Umět si vybírat a nést za svou volbu odpovědnost.
- Být tvůrčí a mít představivost.
- Sdílet zájem a odpovědnost vůči společenství (obci), zemi a prostředí, ve kterém žijeme.
- Vytvářet si zdravé životní návyky a postoje.

(Gardošová, Dujková a kol., 2003, str. 16-18). [3]

V knize Předškolní výchova Bruce popisuje „Deset obecných principů výchovy“. Na základě prostudované literatury jsem aplikovala na toto desatero principy programu Začít spolu.

1) DĚTSTVÍ JE HODNOTNÉ SAMO O SOBĚ A NENÍ JEN POUHOU PŘÍPRAVOU NA DOSPĚLOST

Program Začít spolu chce připravit děti především na budoucnost. Je nutné u dítěte vybudovat takové postoje, znalosti a dovednosti, které by se dokázaly vyrovnat s

nároky a problémy 21. století. A to dokáže jen dítě, které se bude umět a chtít učit, tedy přijímat nové poznatky. Důležité pro dítě je změny přijímat beze stresu, být připraveno se vším se umět vypořádat.

2) DŮLEŽITÉ JE DÍTĚ JAKO CELEK. JE ZDŮRAŽŇOVÁNO ZDRAVÍ TĚLESNÉ I DUŠEVNÍ, STEJNĚ JAKO NUTNOST PŘEMÝŠLENÍ A DUCHOVNÍCH PROŽITKŮ

Začít spolu vnímá výchovu a vzdělávání jako celistvý proces zasahující celou osobnost dítěte. Zdůrazňuje se tu prožitkové a integrované učení, učení se ze života a pro život. Podporuje se samostatnost dítěte různými způsoby, na každé dítě je nahlíženo individuálně. Programu Začít spolu podporuje jak fyzický vývoj, sociálně-emotivní vývoj a rozvoj inteligence, ale také rozvoj logického myšlení a matematiky a rozvoj řeči.

3) UČENÍ NELZE ROZŠKATULKOVAT, PROTOŽE VŠE NAVZÁJEM SOUVISÍ

Program Začít spolu vnímá výchovu jako celistvý proces. Vychází se zde z konstruktivismu – kdy dítě dochází k učení tím, že pochopí smysl světa, který jej obklopuje. Pracuje se zde podle předem vypracovaných tematických plánů, v nichž je dané téma rozpracováno ze všech stran od nejširšího k užšímu. Dítě má možnost různými způsoby a činnostmi probírané téma pochopit, přijmout a propojit s reálným životem.

4) VELKÝ VÝZNAM MÁ VNITŘNÍ MOTIVACE, KTERÁ VYÚŠŤUJE V ČINNOST, JIŽ DÍTĚ SAMO PODNĚCUJE I ŘÍDÍ

V programu Začít spolu je pro motivaci důležité podnětné prostředí (centra aktivit), pružný denní režim, vhodný materiál (pomůcky, hračky) pro spontánní hru, prožitkové učení, kdy se dítě učí na základě svých dosavadních zkušeností, což je dítěti přirozené, jemu vlastní. Dalším důležitým faktorem vnitřní motivace je hodnocení a sebehodnocení. Dítě je vedeno k tomu, aby hodnotilo své úspěchy a neúspěchy, navrhovalo cesty ke zlepšení. Děti nejsou porovnávány mezi sebou, ale na základě pozorování hodnotí své vlastní pokroky. Učení probíhá v uvolněné a pohodové atmosféře, kde dítě si činnosti dobrovolně vybírá samo, tudíž je podporována samostatnost myšlení, tvořivost, aktivní účast. Cesta k poznání je dítěti otevřená, jednoduchá a motivující pokud má radost z úspěchu při vlastní činnosti.

5) DŮRAZ NA SEBEKÁZEŇ (DISCIPLÍNU)

Program Začít spolu uplatňuje humanismus a demokracii. Převládají zde volnější formy práce. Jsou ovšem postavené na pozitivní atmosféře ve skupině, na vzájemné důvěře a také dodržování daných pravidel. Pedagog je tu chápán jako autorita, nejen ve smyslu zkušené osobnosti, partnera a průvodce, ale zároveň jde dětem ve svém chování příkladem. Usiluje se o to, aby každé dítě přijímalo sebekázeň jako svou individuální odpovědnost.

6) RŮZNÁ STADIA VE VÝVOJI DÍTĚTE

Program Začít spolu zdůrazňuje konstruktivismus a činnosti přiměřené stupni vývoje. Začít spolu si zakládá na znalostech vývoje dítěte a na porozumění vývojových fází. Pedagog přistupuje k dítěti jako k osobnosti s různými vlastnostmi, individuální úrovní znalostí, dosaženými schopnostmi a dovednostmi. Důležitým prvkem je pozorování, které pomáhá pedagogovi získat poznatky o dítěti a získat podklady pro další práci s dítětem či skupinou dětí. Proto program poskytuje dítěti možnost učit se mnoha způsoby, dostatek času při práci a respektuje výběr činnosti a osobní tempo dítěte. Dítě má možnost zvolit si práci ve skupině nebo samostatně, sobě přijatelným způsobem. Hraní a učení většinou probíhá v heterogenních skupinách, kde mladší děti se pozorováním od starších dětí snadněji učí více a rychleji než od stejně starých dětí. Naopak starší děti jsou ohleduplnější a získané vědomosti si zopakují a upevní.

7) VÝCHOVU A VZDĚLÁNÍ JE TŘEBA ZAČÍT OD TOHO, CO UŽ DÍTĚ UMÍ

Program Začít spolu staví na konstruktivismu, kdy plánování činností začíná zjištěním dosavadních zkušeností, vzájemným vyměňováním a dalším rozvojem. V programu Začít spolu se uplatňuje především kooperativní učení, prožitkové učení a integrované učení hrou a činnostmi. Pracuje se zde podle předem vypracovaných tematických plánů, v nichž je téma rozpracované ze všech stran od nejširšího k užšímu. Prostřednictvím her a činností v centrech aktivit s obsahem probíraného tématu blízkého dítěti dosahuje každé dítě vytouženého úspěchu.

8) DÍTĚ MÁ SVŮJ VNITŘNÍ ŽIVOT, JENŽ SE VYNOŘUJE NA POVRCH ZA PŘÍZNIVÝCH PODMÍNEK

V programu Začít spolu je v procesu výchovy důležitá příjemná atmosféra založena na porozumění, přijetí dítěte, uznání a empatickém naslouchání. V prostředí, kde se dítě cítí bezpečně, může vyjadřovat své pocity, vlastní přání, myšlenky, je klíčem pro jeho další rozvoj.

9) PRO DÍTĚ JSOU NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TI LIDÉ (JAK DOSPĚLÍ, TAK DĚTI), SE KTERÝMI VSTUPUJE NEJČASTĚJI DO KONTAKTU

V programu Začít spolu je učitel chápán jako partner, pomocník a průvodce k poznávání. Převládají zde volnější formy práce, postavené na pozitivní atmosféře, vzájemné důvěře. Učitel vytváří vhodné prostředí a podmínky a stává se pozorovatelem. Důležitou roli pro rozvoj sociálních vztahů a učení se dětí navzájem zde hraje obklopující kolektiv dětí (heterogenních- věkově smíšených). Jedním z dalších principů tohoto programu je spolupráce s rodinou. Klade se tu důraz na rodiče, protože ti mají při výchově dítěte primární a nezastupitelnou roli. Rodina a škola zde spolupracuje buď podle neformálního nebo formálního charakteru (zapojením rodičů ve třídách, návštěvy doma, mimoškolní aktivity, rady rodičů, nástěnky, dotazníky atd.).

10) VÝCHOVA DÍTĚTE JE CHÁPÁNA JAKO VZÁJEMNÉ PŮSOBNÍ MEZI DÍTĚTEM A VNĚJŠÍM PROSTŘEDÍM, A VĚDĚNÍ SAMO O SOBĚ

Program Začít spolu poskytuje podpůrnou atmosféru, založenou na porozumění, respektováním dosažené úrovně a zralosti dítěte. Vytváří podnětné prostředí. Dítě se učí formou prožitkového a integrovaného učení za života. Dospělý je průvodce, partnerem, který posiluje sebevědomí dětí a důvěru ve vlastní schopnosti. Snaží se různými způsoby, didaktickými materiály, vhodným prostředím a činnostmi o pochopení, přijmutí a propojení s reálným životem. (Bruce, 1996). [2]

2.3 Organizační formy výuky

Podle jakých hledisek se dělí organizační formy výuky v programu Začít spolu popisují Gardošová a Dujková :

a) Prostředí - podnětné prostředí, které tvoří pracovní koutky tzv. centra aktivit (CA), kde děti mají k dispozici dostatek materiálů a pomůcek, vše dosažitelné a využitelné. Tato centra aktivit poskytují dostatek možností pro individuální i skupinovou práci .

Podnětné prostředí je základním předpokladem pro učení dětí. Domnívám se, že jednou z překážek zajištění odpovídajícího vybavení a vytvoření center aktivit může být překážka finanční i prostorová.

b) Uspořádání dětí při jednotlivých činnostech: frontální, skupinové i individuální činnosti jsou v programu vyváženě zastoupené.

- Dětem se zde nabízí forma **kooperativního učení**, které se liší od individuálního tím, že je postaveno na spolupráci dětí při řešení společných problémů a situací. Učení s druhým dítětem nebo se skupinou může rozšířit okruh příležitostí jak se něco naučit od druhých, i jak něco naučit druhé. Děti mohou mít prospěch ze spolupráce s dětmi méně zdatnými, zdatnějšími i stejně zdatnými. Děti se zde učí dělit si sociální role, naplánovat si činnosti, pomáhat si a radit, vyvíjet společné úsilí, kontrolovat jeden druhého, spojovat dílčí výsledky do většího celku, hodnotit sebe i přínos jednotlivých účastníků.

- Další formou práce typickou pro program je **prožitkové učení** – učení dítěte vycházející z vlastní zkušenosti a prožitku, je to způsob učení, který je pro dítě přirozený a jemu vlastní, spontánní. Dítě při tomto typu učení má možnost objevovat, spontánně se projevovat, komunikovat verbálně i neverbálně, má zde prostor pro aktivitu a tvořivost, a tedy možnost zapojit do konkrétních činností všechny smysly a obě mozkové hemisféry (pravá hemisféra řídí spíše logické, rozumové, analytické operace, levá se uplatňuje více v estetických a tvořivých činnostech a procesech, funguje na základě intuice, umožňuje globální vnímání, propojuje poznání s city a pocity).

Svobodová a kol. připomínají, že i když učení probíhá formou hry, tedy jen „jako“, prožitek dítěte je nikoli jako, ale opravdový (Svobodová a kol., 2010). [18]

- Na tomto prožitkovém učení je založeno **integrované učení hrou a činnostmi**, které je praktikováno hlavně v centrech aktivit. Jde o vzdělávací přístup, který spočívá na vyhledávání tématu, které je dětem blízké, jehož prostřednictvím děti dosahují formulovaných cílů našeho programu. Vzdělávání v modelu integrovaného učení zahrnuje celou osobnost dítěte, reflektuje jeho reálné vzdělávací potřeby, umožňuje mu získávat reálný pohled na svět, který ho obklopuje a orientovat se v něm.

- Podporují **učení se dětí navzájem** od sebe, které pokládají za velmi efektivní. Při činnostech dětí zaměřují svou pozornost nejen na výsledek, ale také na proces, který je stejně důležitý.

Základní formou hodnocení v programu Začít spolu je **sebehodnocení**. Každé dítě je vedeno k tomu, aby si samo vyhodnocovalo rozsah a významnost učení, hodnotilo své úspěchy i neúspěchy, navrhovalo cesty ke zlepšení. Děti se ve třídě neporovnávají mezi sebou, ale každý je hodnocen na základě pozorování vlastních současných i předchozích výsledků práce. Každé sebehodnocení obohacuje pedagog pozitivní zpětnou vazbou.

Tyto metody a formy výuky jsou zmiňovány i RVP PV jako vhodné metody pro práci s předškolními dětmi. Pokud děti získávají informace, zkušenosti a poznatky těmito formami, domnívám se, že mají velkou potřebu objevovat, mají radost z učení a vše si snáze zapamatují.

c) Rozdělení rolí mezi pedagogy a dětmi (řízené a otevřené - volnější formy práce).

Přestože se program nevyhýbá ani řízeným činnostem, převládají zde volnější formy práce postavené na pozitivní atmosféře ve skupině, vzájemné důvěře a dodržování daných pravidel, bez kterých nemůže existovat žádná demokratická společnost. Zkušenosti ukazují, že prvním úkolem učitele je být ve svém jednání vzorem, jenž tuto atmosféru podporuje. Pokud vydržíme a nenecháme se odradit drobnými konflikty, k nimž ve třídě běžně dochází a které tuto atmosféru často narušují, budeme čím dál častěji pozorovat i odpovídající chování dětí. Důrazem na sebekázeň se snažíme nahrazovat vnější ukázkování dětí. Usilujeme o to, aby sebekázeň byla dětmi přijímána jako jejich individuální odpovědnost. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 14-17). [3]

Souvislost mezi podmínkami třídy a organizací dne zmiňuje také Svobodová a kol.: „organizace dne v mateřské škole by měla respektovat podmínky předškolního vzdělávání z RVP PV, vytvořit dostatečný prostor pro spontánní herní aktivity dětí,

umožnit především mladším dětem se nezúčastnit společných řízených činností a zvolit si alternativní činnosti, podporovat činnostní, kooperativní a prožitkové učení, vytvářet prostor pro společné rituály, dostatečné pohybové využití a spontánní pohyb venku“.
(Svobodová a kol., 2010). [18]

2.4 Organizace dne v mateřské škole s programem Začít spolu

Denní program je pružný, umožňuje volný průběh činností, respektuje dokončení činnosti nebo hry, bere zřetel na potřeby vývoje dětí. Umožňuje vkládání akcí jako návštěvy rodičů, pobyt na zahradě nebo v přírodě, zohledňuje náladu skupiny. Je přizpůsoben jak pro homogenní i heterogenní skupinu. Dle dlouholetých zkušeností probíhá hra a učení v heterogenní skupině úspěšněji.

Volná hra probíhá ve věkově smíšené skupině a je pro děti přínosná. Starší děti si užívají obdiv mladších, mohou jim dávat příležitost zapojit se do nejrůznějších pomáhajících činností a méně významných rolí, a ti je přesto dokáží přijmout a vydržet v nich, protože si naplňují touhu a zájem být nablízku starším dětem. Starší dítě může uspokojit svoji touhu hrát si s mladšími dětmi. To je pro něj (i pro mladší děti) výhodná situace. Měli bychom ale sledovat, aby ve smíšené skupině bylo dostatek starších dětí (jak dívek tak chlapců), aby vznikala kooperativní hra a tyto děti, které už jsou pro ni zralé, mohly využívat její přínos. Jestliže starší dítě z jakéhokoliv důvodu neuspěje ve hře dětí stejně starých, může uspokojit svoji touhu hrát si s mladšími dětmi.

Mladší děti mohou pozorovat a inspirovat se hrou dětí starších, a i když se do ní nezapojí, je kvalita jejich vlastní hry průběžně ovlivňována. Mohou pozorovat kooperativní prvky ve hře, podřízení se i dominantní postavení, volbu námětů a jejich zpracování, obtížnější konstruování a jejich dokončování, radost z výsledku, vzájemnou komunikaci i řešení konfliktů. U obou věkových skupin bývá ve věkově smíšené skupině pozorována menší přítomnost stereotypu a lhostejnosti ke hře, vyšší kvalita hry a spolupráce.

Denní program má vyvážený poměr času aktivity a klidu. Pedagog může děti pozorovat, mluvit s nimi, pracovat individuálně, v malých i větších skupinách. Děti mají dostatek času na vybranou činnost i její dokončení.

Školy a třídy si tvoří svůj vlastní program, pravidla a jiné informace, které jsou vždy ve výšce očí dětí a jsou zaznamenány ve slovním a obrázkovém vyjádření. Například kalendář, centra aktivit, pravidla chování apod.

Pokud se chceme blíže seznámit s organizací dne v mateřské škole s programem Začít spolu doporučuji ukázkový den v takovéto mateřské škole, absolvování Letní školy nebo přečtení jediné dostupné literatury o programu Začít spolu, který jako metodického průvodce pro předškolní vzdělávání vytvořili a podrobně popisují Gardošová, Dujková a kol. [3].

2.4.1 Příchod dětí a ranní úkol

Při vstupu do třídy čeká na děti ranní úkol vztahující se k dennímu tématu, např. grafomotorický list, pracovní list k rozvoji předmatematických představ, labyrinty apod. Rodiče mohou dítěti pomoci při řešení úkolu nebo si pohovořit s paní učitelkou o svém dítěti apod.

Po ranním úkolu si děti vybírají činnosti nebo hru v centru aktivit.

Opravilová se ve své knize zamýšlí nad vytvářením podmínek pro hru. Zmiňuje úpravu vnějšího materiálního prostředí, kdy je možno hru podpořit nebo naopak omezit. Upozorňuje na minimální normy prostoru (1,5 – 2 m/dítě) a na vznik nebezpečí vzestupu agresivního a antisociálního chování pokud je tato podmínka porušena.

Důležitá jsou vedle velkých ploch také intimní zákoutí ke hře ve dvojicích či malých skupinách a místa pro individuální hru. Důležitá jsou i místa, kde se spojuje hra s tvořivými aktivitami. Variabilita vzdělávacích programů, z nichž některé věnují úpravě prostředí mimořádnou pozornost (centra aktivity, pracovní koutky), přináší v současné době do uspořádání a vybavení prostoru cenné impulsy, kterými se lze inspirovat (Opravilová, 2004) . [15]

Centra aktivit :

- Domácnost

Pracovní koutek, který je vybaven nábytkem a nádobím tak jako v opravdové kuchyni. Ideální je i nádoba na umývání. Děti zde mohou připravovat jednoduché pokrmy.

- Ateliér

Centrum bývá umístěno u okna a vybaveno dostatkem pomůcek, které jsou dětem volně přístupné. Zde se u dětí podporuje tvořivost, představivost, nápaditost, fantazie. Děti mohou kreslit, malovat, modelovat, tvořit koláže, skládat, stříhat apod.

- Dílna

Pracovní koutek, který je vybaven podobně jako dílna, tzn. s ponkem, kladívky, šroubky, dráty. Děti mohou zatloukat hřebíky, zhotovovat různé předměty, opravovat, vytvářet doplňky. Pedagogové musí dětem vysvětlit pravidla bezpečnosti.

- Knihy a písmena

Děti zde vnímají psanou a mluvenou podobu písma, jde především o nápodobu čtení a psaní a uspokojení zájmu dětí o učení. K dispozici děti mají stůl, židle, křeslo, dostatek světla, spíše klidový koutek. Nechybí papíry, tužky, pera, počítač, knihy, časopisy, skládačky z písmen nebo číslic, kazety, přehrávače, tabule.

Děti zde mohou poslouchat pohádky, říkadla, seznamovat se s knihou, vyhledávat, opisovat, skládat, kreslit, hrát slovní hry, vyprávět apod.

- Dramatika

Prosto pro napodobivé a námětové hry. Bývají oddělené paravánem, skřínkami tak , aby děti měly dostatek soukromí. K dispozici jsou různé převleky, kostýmy, doplňky, látky, loutky. Hry jsou důležité pro rozvoj sociálního citění, citového rozvoje, jazykových schopností a inteligence.

- Pokusy a objevy

Slouží především k pozorování, zkoumání, objevování, metodě pokus/omyl. Zde je umístěn koutek živé a neživé přírody, například péče o zvíře. Je vybaven přírodninami a pomůckami.

- Kostky

Centrum pro procvičení hrubé i jemné motoriky, rozvoj představivosti a tvořivosti, sociální dovednosti, upevňování znalostí. Centrum bývá velké, vybavené kobercem tlumícím zvuky, v policích vybaveno různými kostkami, případně doplněné auty, vozíky, figurkami. Dokončené stavby si děti mohou nechat do druhého dne, kdy

případně stavby dokončí, vylepší apod. Děti zde staví, váží, třídí, poznávají tvary, velikosti.

- Manipulační a stolní hry

Centrum spíše v klidnější části třídy, s dostatkem světla a prostoru. Obsahuje stůl, židle a police s vybavením – pexesa, domina, puzzle, skládačky, mozaiky, korálky, stavebnice, společenské hry, pomůcky pro rozvoj smyslů. Je zaměřeno na rozvoj jemné motoriky, fantazie, trpělivosti, vůle, poznávání tvarů, barev, číslic apod. Podporuje dodržování pravidel, spolupráci, přijímání úspěchu i neúspěchu založeném na náhodě a vyrovnávání se s ním.

- Voda a písek

Centrum rozvíjející především smyslový a tělesný rozvoj, koordinaci a jemnou motoriku. Důležité je dbát na hygienické a bezpečnostní potřeby. Vybaveno je především kbelíky, lopatkami, sítky, přírodninami, plovoucími hračkami apod.

- Hudba

Centrum je situováno většinou u klavíru, děti mají k dispozici rytmicko-melodické nástroje, i jiné nástroje, které si vyrobily samy (chrastítka, bicí nástroje, dechové nástroje). Děti se zde věnují zpěvu, rytmizaci, poslechu, sluchovým hrám, tanci aj.

- Školní zahrada

Lze ji využívat pro sportování, pohyb, změnu vzduchu, poznávání, pozorování, ale i k činnostem které se ve třídě běžně dělají. Vybavení zahrady : prolézačky, pískoviště, prostor pro atletické a míčové hry, dopravní hřiště, tiché místo k relaxaci a odpočinku. Součástí jsou samozřejmě i vycházky a výlety.

Zmiňovaná centra aktivit nabízejí širokou škálu možností a velkou nabídku činností, zohledňují individuální potřeby dítěte, které má vhodné podmínky a prostor pro aktivní činnosti. Vždy platí, že není důležitá dokonalá realizace, ale uspokojení dětí.

Role pedagoga je vždy motivační, je partnerem, zdrojem informací, tím kdo povzbuzuje, klade otázky. Zároveň předčasně nezasahuje, podněcuje k dokončení činnosti, dbá na dodržování bezpečnosti při práci, zajišťuje přípravu pomůcek a vysvětlení činností.

2.4.2 Ranní kruh

Děti se scházejí v ranním kruhu po svačině, svolávají se společným rituálem. Cílem je seznámení s tématem dne, nabízenými činnostmi. Bývá v blízkosti nástěnky s denním programem. Je důležité dodržovat domluvená pravidla. Vzájemné sdílení je důležitým prvkem pro psychohygienu, rozvoj empatických dovedností a k posílení pocitu sounáležitosti. Přijetí ostatními napomáhá vlastnímu sebezpřijetí a rozvoji sebeúcty. Tím vším děti poznávají samy sebe, získávají důležité sociální zkušenosti a učí se vycházet s lidmi.

2.4.3 Tělovýchovná chvilka

Chvilka pro pohybové hry, zdravotní cviky nebo jiné pohybové dovednosti. Poté se děti sejdou v kruh a učitelka jim nabídne a vysvětlí činnosti v jednotlivých centrech.

2.4.4 Hry a činnosti v centrech aktivit

Děti si vyberou činnost a svůj symbol jméno, fotografii připevní k nabídce na nástěnce. Toto podporuje samostatnou volbu a zodpovědnost za volbu u dětí, aktivní účast, samostatné myšlení, tvořivost, radost ze hry, činnosti a zájmy dětí. Vždy jeden den v týdnu je dětem nabízena místo činností v centrech aktivit tělesná výchova.

2.4.5 Hodnotící kruh

Po ukončení činností se děti sejdou a zhodnotí, jak se jim činnosti dařily, zaujaly, zda jim někdo pomohl, jak spolupracovaly, co jim dělalo potíže.

2.4.6 Pobyť venku

Pobyť na školní zahradě, vycházky a výlety.

2.4.7 Hygiena, příprava na stolování, oběd

Děti jsou vedeny k samostatnosti a sebeobsluze, služba pomáhá s úklidem. Děti mohou při stravování mluvit, ale za dodržování domluvených pravidel. Děti nejsou dokrmovány.

2.4.8 Odpolední odpočinek

Doba pro odpočinek dětí, využívána ke čtení a poslechu. Mohou mít svou hračku, po domluvě s rodiči lze alternativně nabízet tiché činnosti s dodržováním pravidel.

2.4.9 Odpolední hra a činnosti

Odpoledne si děti mohou vybrat nabízené dopolední činnosti nebo si vybrat volnou hru v centrech aktivit dle svého uvážení.

Organizace dne je velmi podobná ostatním mateřským školám. Větší důraz je kladen na volbu činností, právo volby, ale zároveň odpovědnosti za svou volbu. Dle mého pozorování během hospitačního dne v mateřské škole ZaS (Začít spolu) se domnívám, že děti se více a důsledněji věnují vybrané nabízené činnosti ve vybraném centru. Paní učitelka včetně asistentky děti k činnostem podněcovaly, podporovaly, případně pomáhaly. Velice mě mile překvapilo sebehodnocení dětí.

2.5 Tématické plánování

Plánování probíhá formou tématických plánů. Důležité je plánovat na základě aktivního zájmu a přání dětí, svých zkušeností, odborných znalostí a toho, co jsme zjistili pozorováním. Jde o systém získávání informací od obecného k detailnímu s uvědoměním si souvislostí, dle volby dítěte s ohledem na jeho individuální vývoj, respektující vývojové hledisko a potřeby dětí. Plán má být celistvý a smysluplný, podněcovaný otevřenými otázkami, úpravou prostoru apod. Během plánování se zpracovává téma, získané informace, cesta k dalším informacím a hodnocení. Délka tématu se odvíjí dle zájmu dětí. S tématem se pracuje dostatečně dlouho, v širokém záběru, plynule a podle zpětné vazby se dále rozvíjí nebo ukončí.

Forma zápisu

- Matice;
- Síťové schéma – pavouk;
- Jiné plány.

Záleží na každé učitelce, důležitá je přehlednost. Plány jsou vystaveny viditelně pro rodiče a návštěvníky školy.

Obecné principy vytváření tematických plánů a dlouhodobých projektů

- Téma.
- Cíl.
- Výběr vhodných her a činností.
- Způsob dosažení cíle..
- Časový průběh.
- Realizace plánu.
- Celkové hodnocení a analýza realizace.

Rozšíření plánu nebo vytvoření nového (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 72). [3]

Podobná kritéria zmiňuje i Svobodová a kol. Pokládá otázky, hledá zdroje a komponenty :

Proč ? – funkce a cíle vzdělávání;

Koho ? – charakteristiky učících se;

Co ? – obsah vzdělávání;

Kdy ? – čas;

Jak ? – metody a postupy;

Za jakých podmínek ? – organizace;

S jakými očekávanými efekty ? – kontrola a hodnocení. (Svobodová a kol., 2010, str. 42). [18]

Plánování v mateřské škole je jedním z předpokladů úspěšného naplňování cílů předškolního vzdělávání. Pokud je vše podpořené zájmem dětí, myslím, že tato práce je radostná a přínosná pro dítě i učitelku.

2.5.1 Integrované učení hrou a činnostmi

Gardošová, Dujková a kol. popisují jako jednu ze základních forem práce při vzdělávání v programu Začít spolu - integrované učení hrou a činnostmi. Podstata integrovaného učení spočívá ve vyhledávání tématu, které je dětem blízké a jehož

prostřednictvím děti dosahují vzdělávacích cílů formulovaných ve vzdělávacích standardech programu Začít spolu. Nezbytnou podmínkou pro realizaci je podnětné prostředí, které dětem umožňuje při jedné přirozené činnosti či hře rozvíjet všechny své schopnosti, dovednosti a znalosti.

Výzkum lidského mozku ukazuje, že člověk je schopen se efektivně učit za určitých podmínek – mozkově kompatibilní složky :

- Nepřítomnost ohrožení;
- Smysluplný obsah učení;
- Možnost výběru;
- Přiměřený čas;
- Obohacené prostředí;
- Spolupráce;
- Okamžitá zpětná vazba;
- Dokonalé zvládnutí.

Integrované učení je realizováno v centrech aktivit a v integrovaných tématických projektech. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 74-75). [3]

S výše uvedenými podmínkami souhlasím. Pro většinu z nás je důležité pracovat svým tempem, ve vhodných podmínkách, v činnostech, které nás baví nebo zajímají. Okamžitá zpětná vazba je nezbytná k tomu, abychom se mohli vydat správným směrem nebo k potvrzení správnosti našeho záměru.

2.6 Individualizace

Gardošková, Dujková a kol. vidí každé dítě je jedinečnou neopakovatelnou osobnost, každé dítě je jiné. Individualizace je chápána jako individuální přístup k dítěti.

Správné chápání individualizace vede k rozvinutí kapacity každého dítěte. Rozvíjí jedinečnost jeho osoby včetně schopnosti spolupráce, tolerance a sociálního citění, které brání přehnanému egoismu.

Individualizace je psychologicky zdůvodněna tím, že každé dítě má mnoho osobních rysů, které musíme při výchově a učení dětí brát v úvahu, chceme-li, aby

učení bylo co nejefektivnější. Její výhodou je také to, že je velmi dobrou prevencí rizik ohrožujících zdravý a harmonický vývoj dětí.

Individualizace logicky vychází s toho, že každé dítě má odlišné osobnostní vlastnosti:

- jiný typ temperamentu, jiné zájmy;
- jiný styl učení;
- jiný převažující typ inteligence, kterým se domlouvá se světem (viz příloha – Howard Gardner, 1999, teorie o typech inteligence);
- má odlišné silné i slabé stránky.

Čím více budeme chápat individuální odlišnost dětí, tím více se budeme zaměřovat na individualizaci. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 77). [3]

Otázku individualizace zmiňoval i docent pedagogiky na Karlově univerzitě v Praze Václav Příhoda. Podporoval vnitřní diferenciaci, která uznávala individualitu žáka a umožňovala jí volný rozvoj. Žák tak mohl podle Příhody pracovat se zájmem, být motivován, postupovat podle svých schopností. Nadaný žák se proto neměl ve vyučování nudit, naopak slabší žák neměl být přetěžován (Kasper, Kasperová, 2008). [8]

2.6.1 Co musí učitelka, asistent dělat, aby opravdu individualizovali?

- rozumějí vývoji dítěte;
- prokazují úctu dětem a váží si jejich nápadů;
- pozorují dítě při hře a při práci;
- pečlivě plánují individuální i skupinové činnosti;
- poskytují dětem bezpečné místo pro zkoumání vlastních prožitků a pocitů;
- nabízí pružně se měnící prostředí;
- povzbuzují děti, aby řešily své problémy samostatně;
- poskytují jim vhodnou míru podpory;
- kladou zkoumavé otázky, které vedou k samostatnému myšlení a nalézání odpovědí;
- nechávají dostatek času k prozkoumávání prostředí;

- dávají dětem možnost učit se mnoha způsoby;
- respektují každé dítě;
- spolupracují s rodiči.

Vycházíme vstříc zájmům a potřebám každého dítěte.

Rozvíjíme všechny typy inteligence.

Využíváme individuálního stylu učení dítěte.

Při práci se skupinou využíváme všech stylů učení. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 82). [3]

Domnívám se, že prvním předpokladem pro individualizaci je znalost předškolních specifík dítěte. Dalším předpokladem je plánování, jak jsem již výše zmiňovala. Pro mě jako učitelku bylo nejprve těžké být v roli pozorovatele nebo nepředávat „hotové“ informace dítěti, ale brzy jsme si uvědomila, zda vlastně dítěti naopak situaci neztěžuji. Myslím, že je pro dítě důležité naučit se rozdílné situace řešit, hledat cesty k získávání zkušeností, informací, vždy samozřejmě pocitem jistoty v osobě učitele. Kladení otevřených otázek jsem se také musela naučit a mnohokrát se mi vyplatilo „jít touto cestou“ pomalu k cíli, ale úspěch se většinou dostaví.

2.6.2 Individualizací zajistíme:

- podporu harmonického rozvoje schopností, dovedností a osobnosti dítěte;
- uspokojování individuálních potřeb každého dítěte, tedy i dítěte se zvláštními potřebami - tím vytvoříme podmínky pro úspěšnou inkluzi;
- využití prožitků úspěchu k motivaci dítěte k učení (stavíme na silných stránkách dítěte, na tom, co dítě umí, aby jeho úspěch byl co nejpravděpodobnější);
- posílení slabých stránek dítěte, tj. rozvoj toho, co ještě nezvládá;
- rozpoznávání míry podpory, kterou dítě potřebuje od dospělého, a její diferencované poskytování;
- minimalizaci škodlivého a nadbytečného stresu;
- maximální podporu zdravého harmonického psychického i tělesného vývoje dítěte. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 82-83). [3]

2.6.3 Prostředky individualizace

Při práci v programu Začít spolu využíváme tyto prostředky individualizace:

- Pozorování:
  - nestrukturované (průběžné písemné záznamy epizod, obrazové a zvukové záznamy činností),
  - strukturované (dotazníky, záznamové archy) – viz příloha Oregonská metoda hodnocení dětí.
- Plánování:
  - celkový plán pro třídu - dlouhodobé projekty, tematické plány (na týden, měsíc, tři měsíce ...),
  - individuální plán pro každé dítě (včleníme do celkového plánu).
- Centra aktivit - prostředí třídy.
- Integrované učení - při hře i při běžných činnostech.
- Záměrné využívání různých stylů učení.
- Samostatná volba činnosti, hry dítěte.
  - Diferencovaná míra podpory dítěte dospělým. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 83). [3]

Důraz je kladen na vlastní volbu dítěte, na výchovu ke zdravému zájmu o učení a na kooperaci s ostatními dětmi, což umožňuje uspořádání třídy do jednotlivých center aktivit a jejich vybavení příslušnými materiály a pomůckami (Koťáková, 2008). [10]

2.7 Integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Program Začít spolu se snaží o inkluzivní vzdělávání.

Základním principem inkluzivního vzdělávání je zapojení všech dětí, žáků a studentů do vzdělávacího procesu. V inkluzivní škole se všichni děti, žáci i studenti bez ohledu na zdravotní, sociální, kulturní či jiné znevýhodnění vzdělávají společně a učitelé tato jejich znevýhodnění a speciální vzdělávací potřeby vyrovnávají a odpovídají na ně různými opatřeními.

Používají například diferencované výukové metody, využívají pomoci asistentů pedagoga či osobní asistence hendikepovaným žákům, upravují a redukuje učivo dle

potřeby jednotlivých žáků, atd. Cílem inkluzivní školy je především vzdělávat všechny děti pohromadě a podporovat tak toleranci k odlišnosti a kooperaci mezi všemi žáky. Zároveň je v inkluzivní škole zajištěno odpovídající vzdělání všem dětem bez segregace do speciálních tříd a škol. (www.inkluzivniskola.cz). [21]

Inkluze také znamená být stále připraven učit se – od rodičů, učitelů a dětí s postižením, od odborníků – a získané vědomosti užívat při vlastní práci s dítětem s postižením. Gardošová, Dujková a kol. seznamují se strategiemi vhodnými v inkluzivním vzdělávání.

Strategie pro fyzické zařazení :

Zásady :

1. Děti s postižením přicházejí do třídy a odcházejí ve stejnou dobu jako jejich spolužáci.
2. Děti s fyzickým postižením umístíme do vhodné pozice, která umožňuje maximální samostatnost.
3. Děti se po třídě a od jedné činnosti ke druhé pohybují co nejsamostatněji .
4. Děti se účastní motorických činností běžným způsobem.
5. Úpravy a postupy pro děti se zdravotními problémy jsou přesně evidovány a pravidelně obnovovány.

Strategie pro sociální zařazení :

Zásady :

1. Pedagogové respektují všechny děti a vytvářejí situace pro vhodnou interakci.
2. Děti s postižením se mají účastnit činností v malých skupinách společně se zdravými dětmi. Pedagogové usnadňují přirozenou interakci mezi dětmi.
3. Děti, které již ovládají specifické činnosti, učíme, jak pomáhat spolužákům, kteří mají problémy.
4. Nevhodné chování usměřňuje systematicky a soustavně celý personál.

Strategie pro začlenění do procesu výuky :

Zásady :

1. Děti mají možnost vybírat si činnost.

2. Individuální úkoly jsou začleněny do každodenních činností.
3. Pedagogové plánují činnosti tak, aby zajistili aktivní účast všech dětí.
4. Aktivní účasti každého dítěte dosáhneme úpravou pomůcek a prostředí, změnou postupu učitele.
5. Děti učíme dovednosti nutné pro získání samostatnosti.

Strategie pro spolupráci s rodinou :

Zásady :

1. Rodičům sdělujeme o dítěti pozitivní informace.
2. Poskytujeme rodinám pomoc a podporu, která jim umožní fundovaně se rozhodnout za své dítě.
3. Poskytujeme rodinám podporu a pomoc, která má co nejméně rušivé vlivy.
4. Setkáváme se s rodiči co nejčastěji, nečekáme, až nás o to budou sami žádat.
5. Chováme s k rodinám jako ke konkrétním lidem.
6. Učíme se od rodin. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s. 103). [3]

Tato kapitola je ve výše uvedené knize velmi podrobně rozpracována a nabízí směr, kterým je možno inkluzi v mateřské škole úspěšně realizovat. Nemám bohužel vlastní zkušenosti a praxi s touto tématikou, ale domnívám se, že s maximálním odhodláním a nasazením dětí, učitelů, rodičů a odborníků je aplikovatelná v mateřské škole.

2.8 Spolupráce s rodinou

Program Začít spolu považuje za velice významný faktor podporující vzdělávání dětí **spolupráci s rodinami**. Rodiče mají možnost přicházet do tříd, účastnit se aktivně výuky jako asistenti/ dobrovolníci. Mohou asistovat při učebních aktivitách, které se tématicky vztahují k oblasti jejich profese či zájmů, mohou zajišťovat např. exkurze na vlastní pracoviště, vypomoci s výrobou pomůcek, výzdobou a vybavením třídy apod. V průběhu roku dochází i s ohledem na časové možnosti rodin ke společným setkáním učitele, rodiče i dítěte. Cílem těchto schůzek je poznat se navzájem, zjistit očekávání rodičů a navázat přátelský, otevřený vztah. Mluví se zde i zpravidla o pokroku dítěte, o dalších možných cestách v jeho učení (např. co udělat pro to, aby dítě mohlo dosáhnout

zlepšení a dalšího pokroku v učení). Rodiče mají k dispozici portfolio svého dítěte, ve kterém mohou vidět jeho úspěchy a pokroky. Rodiče se dozvídají o životě školy a třídy i z neformálních zpráv. V těchto zprávách je u učitel seznamuje např. s tématy o nichž se ve škole učí, s plány nejbližší budoucnosti, s možnostmi jejich zapojení např. v rámci určitého projektu apod. Během roku je i řada příležitostí k neformálním setkáním a akcím (táborák, karneval, besídky, zahradní slavnost apod.)(www.sbscr.cz) [20]

Významným rysem je důraz na účast rodiny, protože právě rodiny mají největší vliv na své děti. (Košátková, 2008). [10]

Mateřská škola doplňuje rodinnou výchovu, a tak se domnívám ,že spolupráce mateřské školy a rodiny je žádoucí. Pokud se rodiče zúčastní aktivně výuky, mají možnost se podílet na chodu, navštěvují neformální setkání a akce a tato organizace jim vyhovuje, vzdělávací nabídka se jim líbí, dávají své dítě do mateřské školy s důvěrou. Vítám schůzky, které zjišťují očekávání rodičů a navazují přátelský otevřený vztah. Společným cílem rodičů a učitelů je dítě, výchova orientovaná na dítě, to je hlavním zájmem všech zúčastněných – vše pro spokojené dítě, to si myslím, že je správné.

2.9 Role učitele

Učitelka ve třídě by měla být především iniciátorem, osobností se schopností předat vhodným způsobem nadšení pro poznávání, zjišťování a celostní učení. Nastartuje proces učení, vytvoří vhodné psychické prostředí s respektem a tolerancí a od této chvíle přechází do role pozorovatele. Tady získává prostor pro pozorování jednotlivých dětí v různých skupinách, Dbá na to, aby se děti cítily po všech stránkách v pohodě, aby měly dostatek podnětů k učení a radost z něho. Posiluje sebevědomí dětí a důvěru ve vlastní schopnosti. Spolu s vloženou důvěrou však očekává odpovědnost za samostatně zvolené jednání a aktivity.

Neméně důležitá je i spolupráce a vytvoření skvělého týmu učitelek, všichni členové týmu spolupracují na splnění společných cílů, každý člen je zodpovědný za svou práci, každý se podílí na plnění úkolu, může přímo diskutovat s ostatními členy. Tým funguje efektivně, jestliže členové vzájemně komunikují, důvěřují si,

vzájemně si pomáhají, naslouchají si, kontrolují řešení a ověřují porozumění. (Gardošová, Dujková a kol., 2003, s.130). [3]

Součástí programu Začít spolu je pět kroků k fungování úspěšného týmu

1. pozitivní vzájemná závislost
2. individuální zodpovědnost
3. přímá interakce
4. sociální dovednosti
5. hodnocení

(Gardošová, Dujková a kol., 2003, s.132) [3]

Kvalita práce není záležitostí jednoho zaměstnance, ale výsledkem práce všech. Vzájemné vztahy mezi pracovníky jsou velmi důležité, odráží se v klimatu školy a tak buď pozitivně nebo bohužel negativně ovlivňují vztahy mezi nimi samotnými, ale i dětmi a zároveň odráží obraz školy i rodičům, zřizovateli a jiným. Pokud jsou při rozhodování o koncepčních záležitostech školy brány v úvahu názory všech, předchází se tím nejasnostem a zbytečným konfliktům. Jedním z příkladů je společné rozhodování o dalším vývoji a směřování školy při tvorbě školního vzdělávacího programu. Proto je důležité, aby ředitel vytvářel takové podmínky, aby zájem na vytváření pozitivní pracovní atmosféry, vysoké odpovědnosti a dobrých vztahů byl cílem všech. Bez správných lidí na správných místech mnoho nedokážeme.

2.10 Evaluace

Evaluace v mateřské škole je povinná, záleží však na každé škole, jakým způsobem ji bude zpracovávat. V mateřských školách s programem Začít spolu probíhá takto :

Evaluace je plánovaná. Základními prvky tohoto plánu jsou :

1. Cíle evaluace.

Cíl musí být smysluplný, měřitelný, akceptovatelný, realizovatelný, v určitém časovém úseku.

2. Indikátory výkonu – standardy.

Neboli signály úspěchů, které určují dosažení cílů (rozvoj, evaluace, v souladu s cíli, kvalitativní i kvantitativní).

3. Evaluační nástroje.

Potřebné informace, zdroje a předávání informací.

4. Evaluační zpráva.

Poukazuje na reflexi vývoje, dosažení cílů, nedosažení a proč, prostor pro analýzu a strategii plánování.

Evaluace :

- Externí – ČŠI;
- Interní – autoevaluace.

Evaluační nástroje :

- Oregonská metoda pozorování;
- Rozhovory;
- Ankety a dotazníky;
- Test pro týmovou spolupráci;
- Hospitace;
- Diskuse, rozbor dokumentace, sociometrické rozbor;
- Inspekční hospitační práce, fotodokumentace;
- Standardy vzdělávacího programu Začít spolu a lektora Začít spolu.

(Gardošová, Dujková a kol., 2003, s.133-137) [3]

2.11 Výzkum účinnosti programu Začít spolu

Přínos programu Začít spolu byl ověřen dlouhodobým výzkumem s názvem „Vliv vzdělávacího programu ZaS na vývoj psycho-sociálních kompetencí dětí v MŠ 1997/98-2000/01“.

K dlouhodobému výzkumu ověření účinnosti programu Začít spolu PhDr. Kateřina Smolíková řekla:

„Je nesporné, že výsledky výzkumu provedeného týmem odborníků jsou prokazatelně vysoce pozitivním hodnocením předškolního vzdělávacího programu Začít spolu a že mají obrovský význam pro jeho další rozvoj. Celý výzkum i jeho

výsledky mají však ještě význam další, který daleko přesahuje hranice samotného programu Začít spolu. Potvrzují totiž nejen to, že tento program je ve svých předškolních vzdělávacích výsledcích velice efektivní, ale zároveň prokazují, že cesta, kterou se v současné době vydává veškeré předškolní vzdělávání je správná. Mám na mysli Rámcový program pro předškolní vzdělávání, který - jako klíčový dokument usměrňující veškeré předškolní vzdělávání - se stejně jako program Začít spolu orientuje na dítě a který si klade také obdobné cíle: vytvořit dítěti prostředí, v němž prožije krásné tři roky života, plné pohody a bohatých zážitků, ve kterém bude moci maximálně rozvinout své osobní předpoklady, z něhož bude odcházet otevřené životu, dalšímu rozvoji a vzdělávání a dobře vybavené do situací, které v životě přirozeně čekají. Nastoupená cesta jistě není jednoduchá, naopak je pro učitelky mateřských škol daleko náročnější, ale - a to právě dokládají výsledky tříletého výzkumného projektu - je příznivější pro dítě. A to by mělo být v každém směru rozhodující.

Hodnotu provedeného výzkumu lze spatřovat také ve skutečnosti, že tento výzkum je v oblasti našeho předškolního vzdělávání poměrně ojedinělý. Minulá situace neumožňovala porovnávat výsledky různých vzdělávacích programů, protože různé programy neexistovaly. Nebylo ani možné "doložit" pedagogický význam mateřských škol a předškolního vzdělávání, protože nebylo s čím porovnávat - většina dětí mateřské školy navštěvovala, naopak děti, které do mateřské školy nechodily, byly spíše výjimkou. Dnešní situace je jiná. Nehledají se odpovědi na otázku, zda předškolní děti vzdělávat, nebo nevzdělávat, ale na otázku, co je pro děti nejlepší, jak je vzdělávat co nejlépe. Ke slovu přichází vnitřní evaluace výsledků vzdělávání.

Protože existuje více vzdělávacích programů tzv. vzorových, jednotlivé školy si hledají vlastní cesty vzdělávání, bude možné hodnotit (evaluovat) a vzájemně porovnávat dílčí dosahované výsledky, Ale přála bych si, aby výsledky podobných výzkumů v budoucnu významně rozdílily v klíčových osobnostních charakteristikách dětí nepotvrdily. To by totiž znamenalo, že kurikulární reforma nezůstává jen "na papíře", že děti skutečně získávají předškolním vzděláváním dobré základy životně důležitých kompetencí a že cíle, které si předškolní vzdělávání prostřednictvím RVP PV klade, jsou skutečně naplňovány.

Zbývá ještě dodat, že role, kterou v proměně mateřské školy a vzdělávání sehrávají všechny inovující programy zaměřené na dítě a jeho životní kompetence (kromě programu Začít spolu je nejznámější projekt Škola podporující zdraví), je velice

významná a práci s ní spojenou je třeba velmi ocenit, stejně jako odbornou podporu, kterou poskytují učitelkám mateřských škol“ . (www.sbscr.cz). [20]

2.12 Seznam škol mateřských škol pracujících s programem Začít spolu

Občanské sdružení Step by Step Česká republika na základě četných dotazů rodičů vytvořilo orientační seznam MŠ a ZŠ s programem Začít spolu.

Vybrala jsem seznam pouze mateřských škol (MŠ nebo MŠ a ZŠ, dle právní subjektivity.)

Dle krajů :

- Praha – 15 MŠ
- Středočeský kraj – 2 MŠ
- Plzeňský kraj – 2 MŠ
- Karlovarský kraj – 4 MŠ
- Ústecký kraj – 0 MŠ
- Liberecký kraj – 3 MŠ
- Královehradecký kraj – 0 MŠ
- Pardubický kraj – 3 MŠ
- Vysočina – 4 MŠ
- Jihočeský kraj – 4 MŠ
- Olomoucký kraj – 3 MŠ
- Jihomoravský kraj – 7 MŠ
- Moravskoslezský kraj – 23 MŠ
- Zlínský kraj – 0 MŠ

V současné době probíhá aktualizované mapování mateřských škol zařazených do programu Začít spolu, výsledky budou zveřejněny na jaře 2011. (www.sbscr.cz). [20]

3. Praktická část

Samostatná práce s dětmi ve třídách s programem Začít spolu se trochu liší od ostatní práce v běžné mateřské škole. S dětmi se pracuje v malých skupinách tzv. centrech aktivit a děti si samy vybírají co chtějí dělat z toho, co jim paní učitelka nabídne. Učí se tak větší samostatnosti a zodpovědnosti za své rozhodnutí. Veškeré činnosti probíhají v klidu a pohodě, bez stresů, zákazů a příkazů. Děti si velice brzy osvojí tento způsob práce, jsou vstřícné a spokojené. S paní učitelkami se stávají kamarády. Pokud chtějí, tak učitelkám tykají a oslovují je jmény. Než odchází do školy samy spontánně, vlivem dobrého výchovného vedení pochopí, že cizím dospělým musí vykat.

3.1 Den v mateřské škole s programem Začít spolu

Mateřská škola „U divadla“, Slaný

Z historie MŠ Slaný dle slov paní ředitelky M. Sunkové :

Tato mateřská škola byla otevřena v roce 1976 jako Jesle a mateřská škola, od roku 1990 je čtyřtřídní mateřskou školou.

V roce 1995 se pracovnice mateřské školy přihlásily do konkurzu společnosti Open Society Fund, sponzorovanou americkým milionářem Sorošem. Mateřská škola byla vybrána a jako jedna ze šesti škol v republice začala pracovat podle alternativního výchovného programu Začít spolu. Ve třídě s programem Začít spolu pomáhá učitelce asistentka, dříve u starších dětí před zrušením povinné vojenské služby pracovali jako asistenti tzv. „civilkáři“. Tyto zvýšené finanční náklady dříve platil pan Soros ze své nadace. Jeho filozofie je taková, že projekt, který pomáhá rozjet, financuje prvních pět let. Za tu dobu se buď osvědčí a najdou se vlastní finanční zdroje a nebo zanikne. Projekt se osvědčil a momentálně asistenty platí město a částečně rodiče ve vyšším školním. Bohužel nyní se snížil rozpočet, proto je již hrazen asistent ze 4 hodin denně pouze na 3 hodiny denně. Protože tato škola byla jednou z prvních, stala se zároveň Tréninkovým centrem téměř pro celé Čechy. Díky lektorkám z řad učitelek probíhají cykly seminářů a letní školy Začít spolu nebo návštěvy a jednodenní hospitace školských pracovníků. Mateřská škola Slaný byla vyhodnocena jako nejlepší mateřská škola s alternativním výchovným programem v ČR.

Mateřská škola provozuje Baby klub pro děti a maminky na mateřské dovolené, mnoho společných akcí pro rodiče a děti. Jsou to např. Den tatínek, Bramborový den, posezení u vánočního stromečku, společný sobotní výlet rodičů a pracovníků školy, táborák atd. Velkou akcí, která už se stala tradicí, protože letos už je 15. ročník, je výstava výtvarných prací dětí ve věku od 3 do 18 let z celé republiky. Letos na téma : „Škola - místo pro radost“. Mateřská škola nabízí různé kroužky (Hudba a pohyb, Hra na flétnu, Štěteček, Hry s angličtinou, Breptík, plavání nebo bruslení, Keramický kroužek, Dramatický kroužek, Jóga pro děti, Turistický kroužek aj.).

3.1.1 Návštěva v MŠ U Divadla

Navštívila jsem třídu „U kouzelníka“, třídu předškolních dětí, dnes (18.2.2011) 23 dětí. Třída působí velice útulně, je rozdělena do center aktivit, bohatě vybavena pomůckami a vhodným materiálem. Je vhodně vyzdobena pracemi dětí. Bohužel zde nezbývá příliš mnoho prostoru například k pohybovým aktivitám, prostor na pohybové hry nebo komunikační kruhy je malý .

Třídní učitelka Olga Jehlíková, kterou znám osobně z letní školy Začít spolu je velice příjemná, důsledná, nápaditá, empatická učitelka, která uplatňuje individuální přístup k dětem. Je znát dlouholetá praxe a zaujetí pro tuto práci s dětmi. Protože i my pracujeme s prvky programu Začít spolu vzájemně jsme si vyměnily získané zkušenosti, především já nabyla informace a inspiraci.

18.2.2011 - Téma – V cirkusu

Organizace:

- v herně, frontálně se všemi dětmi, v centrech aktivit.

Ráno – nabídka:

- volná hra v centrech aktivit,
- přihlašování se dětí značkou na nástěnce.

Děti se od půl sedmé do půl osmé scházejí společně ve třídě 3-5-ti-letých dětí „U vodníčka“, poté odcházejí s paní učitelkou do své třídy. Zde si vyberou dle své volby jakékoliv centrum aktivit .

Ranní kruh:

Zhruba po osmé hodině děti uklidí hračky, případně se domluví, zda mohou kostky nechat rozestavěné a sejdou se v ranním kruhu. Zde dojde formou losování kartiček se jmény k rozdělení služeb.

Stolování – dohled nad tím, aby děti měly umyté ruce, příprava ubrousků, případná pomoc dětem při stolování.

Tabule – prostor pro aktualizaci kalendářní tabule se dnem dnešním, včerejším a zítřejším, měsícem, rokem, stoletím a ročním obdobím.

Služba úklid zkontroluje, zda jsou hračky a pomůcky opravdu na svém místě, případně děti zavolá, aby úklid poopravily nebo dokončily.

Služba dveře z bezpečnostních důvodů pomáhá při přesunu po mateřské škole držet dveře tzv. „lítačky“.

Děti spolupracují, služba na tabuli se děti ptá, postupně děti vyvolává. V blízkosti ranního kruhu mají děti vyvěšená pravidla, téměř všechny respektují pravidlo „nasloucháme si“.

S paní učitelkou si povídaly „mart'anskou řečí“ – j a k ý j e d n e s d e n ? – bez potíží zvládala zhruba polovina dětí (tato činnost byla doporučena učitelkou 1.třídy ZŠ).

Příprava na svačinu :

Nejprve odcházejí provést hygienu chlapci, dívky hrají pohybovou hru, poté dívky – toto řešení vyplynulo z hlediska diskrétnosti na toaletě a plynulosti vzhledem k počtu dětí.

Svačina – čokoládové kuličky s mlékem – děti jsou samostatné, připravují si svačinu téměř samy, dolévají mléko, v klidu svačí, povídají si, ale ohleduplně k druhým, uklízí nádobí po svačině.

Dopolední činnosti:

Pozdrav- pozdrav s plyšákem maskotem čarodějem, rituál s písničkou a pohybem.

Motivace k cirkusu – paní učitelka popěvuje melodii ze známé písničky – „Cirkus“, děti pomalu poznávají a přidávají se, poté společně zazpívají písničku .

Cvičení na motivy hudby dle popisu z CD a za pomoci učitelky – cesta do cirkusu, v cirkusu, artisté, zvířata – pohybové ztvárnění + relaxace. Děti reagují na změnu hudby nebo zadání učitelky.

Centra aktivit :

Paní učitelka dětem řekla nabídku v centrech aktivit a všechna zadání důkladně vysvětlila :

- Velké kostky – stavba manéže + pantomima cirkusových zvířat
- Písmena – grafomotorický list s balónky + číselná řada + opis písmen „Cirkus“
- Manipulační hry – kresba + vystřihovánka had
- Dílna – výroba loutek z PET lahví
- Ateliér – Můj zážitek z cirkusu (kresba, malba)
- Dramatika – Krocení zvířat v cirkuse s využitím kostýmu + dramatizace

Nabízená centra jsou otevřena pouze pro určitý počet dětí, děti toto poznají dle volných háčků k zavěšení kroužku s jejich jménem, není-li volný kroužek je třeba vybrat si jiné centrum.

Hodnotící kruh :

Všechny děti postupně předvedly , jakou činnost zrealizovaly a zhodnotily. Hodnocení bylo podrobné, včetně spolupráce dětí, nápadu na vylepšení, úskalí a jejich řešení, rozbor kresby z hlediska vývoje, např. postava v pohybu apod.

Pobyt venku :

Oblékání a pobyt na školní zahradě.

Oběd:

Polévka bramborová, rizoto. Zde opět funguje služba stolování, úklid, samostatnost a sebeobsluha dětí.

Odpočinek :

Děti odpočívají a postupně vstávají a věnují se klidovým činnostem. Po domluvě s rodiči lze dobu odpočinku upravit.

Odpolední činnosti :

Volná hra v centrech aktivit nebo činnosti nabízené v rámci dopolední nabídky dle volby dětí.

Den v MŠ Slaný se mi velice líbil, vše probíhalo klidně a příjemně, plynule. Asistentka byl přítomna na dopolední činnost, má vzdělání středoškolské s maturitou + DPS Asistent pedagoga. Paní učitelka uplatňuje individuální přístup k dítěti, především

v rámci činností v centrech aktivit postupně obchází všechny děti a konzultuje s nimi, případně poradí nebo doporučí. Dbá na spolupráci dětí.

Každé dítě má vypracováno IVP. Hodnocení dětí probíhá pomocí Oregonské metody, která je průběžně od nástupu dítěte do jeho odchodu z MŠ aktualizována. V rámci spolupráce s rodinou učitelky nabízí v měsíci říjnu-listopadu termíny konzultačních hodin, kde se rodiče podílejí na tvorbě IVP. Rodiče mají možnost kdykoliv vstupovat do třídy a podílet se na akcích pořádaných mateřskou školou, rodiče zájem mají, ale vše se odvíjí od jejich zaměstnanosti. Více tuto možnost využívají maminky na mateřské dovolené nebo prarodiče.

Bakalářskou práci doplním videozáznamem z tohoto dne.

3.2 Prvky programu Začít spolu v reálné mateřské škole

Mateřská škola je součástí základní školy pro 1. stupeň ve Dřísech. První zmínka o založení školy je z roku 1694. Sídlo mateřské školy je v zrekonstruovaném přízemí budovy základní školy. Naproti mateřské škole je rozlehlá zahrada orientovaná na jižní stranu, kde se nachází několik vzrostlých stromů, zahradní domek s hračkami, dřevěné průlezky, houpačky, skluzavky a pískoviště.

Mateřská škola má od 1. 4. 2007 kapacitu 32 dětí, školu navštěvují děti od 3 do 7 let, je dvoutřídní. Vytváří příležitost předškolního vzdělávání pro děti z přilehlých obcí Konětopy, Lhota, Křenek, Sudovo Hlavno, Borek. Provoz mateřské školy je dle možností přizpůsoben požadavkům rodičů. Provozní doba je od 6,30 do 16,00 hodin. O provoz mateřské školy pečují tři učitelky a jedna správní zaměstnankyně.

Mateřskou školu podporují mnozí rodiče, kteří se zúčastňují akcí organizovaných pracovníci mateřské školy.

Stravování dětí zajišťují pracovnice školní jídelny základní školy. Školní jídelna je součástí budovy školy.

Mateřská škola aktivně využívá příležitosti těsné spolupráce se základní školou, např. ve využívání tělocvičny, PC učebny, spoluorganizování akcí, na společných projektech. Nedaleko mateřské školy se rozprostírá les, děti z mateřské školy se zapojují do péče o lesní studánku. Obcí protéká potok, v okolí Dřís se nacházejí přírodní i umělá jezera. Toto prostředí je přirozenou součástí života dětí nejen v mateřské škole.

Školní vzdělávací program mateřské školy ve Dřísech

Program, který je v této mateřské škole realizován, využívá prvků výchovně vzdělávacího programu Začít spolu. Děti jsou vedeny k vnímání změn kolem sebe, aktivnímu řešení problémů, spolupráci a partnerské komunikaci. Pod vedením učitelek se děti učí např. i odpovědnosti vůči společnosti i samy sobě, a tím si zároveň vytvářejí zdravé životní návyky a postoje. Učitelka je dítěti spíše partnerem, pomocníkem a průvodcem na jeho cestě k poznávání.

Děti obvykle mají volbu v činnostech v centrech aktivit, poznávají svět okolo sebe formou prožitku, učí se zkoumat, objevovat a pracovat s chybou.

Realizace programu vytváří pro děti příležitosti pro seberealizaci, partnerskou spolupráci, bohatou škálu výchovně vzdělávacích metod a rozvoj individuálního talentu a nadání, respektuje to, že každé dítě je jiné.

Pro úspěšnou realizaci tohoto vzdělávacího programu je významným předpokladem aktivní spoluúčast rodičů.

3.2.1 Den v mateřské škole

- Organizace v průběhu dne je dána rámcově, je možno ji dle potřeb a okolností upravovat a měnit,
- Snažíme se dětem denně nabízet řízenou pohybovou činnost;
- Během dne mají děti možnost pro hry řízené i spontánní (dle vlastní volby);
- Snažíme se o to, aby všechny činnosti probíhající v mateřské škole byly založeny na přímých zážitcích dítěte, na vyváženosti činností v menších, či větších skupinách nebo individuálně, z dětské zvědavosti a potřeby objevovat.

Informace na nástěnce jsou ve slovním vyjádření a také v obrázcích nebo symbolech tak, aby jim děti rozuměly. Například :

- Nápis s obrázkou center aktivit,
- Pravidla třídy – významnou prevencí konfliktů je stanovení a dodržování jasných pravidel, která jsme s dětmi společně vytvořili a graficky i písemně znázornili. Pravidla formulujeme pozitivně např. „po třídě chodíme pomalu a opatrně“, nikoliv „po třídě neběháme“, „velký pozor dávám na schodech, zábradlí slouží pouze jako opora“, nikoliv „nekloužeme se po zábradlí“.

Děti mají zprvu s dodržováním pravidel problémy, ale časem se naučí, ono

napomenutí od kamaráda je někdy daleko účinnější. Děti dodržování pravidel stvrzují otiskem své dlaně.

- Kalendář, počasí.

Příchod dětí a ranní úkol

Po příchodu se s dětmi pozdravíme a oni se „přihlásí“ pověšením své značky na nástěnku.

Nabídka ranních činností je dobrovolná, děti ji využívají. Procvičuje různé dovednosti – grafomotorická cvičení, geometrické tvary, barvy, logiko, pracovní listy – najdi stejné, co do řady nepatří, a jednoduché výtvarné činnosti.

Rodiče mají možnost zůstat s dítětem v MŠ, využívají ji hlavně maminky na mateřské dovolené. Rodiče zaměstnaní většinou zhlédnou, co je ve školce nového, rozloučí se a odchází.

V období adaptace má rodič možnost zůstat s dítětem dle svého uvážení a dohody s dítětem, usnadní tak dítěti přechod z domova co nejpřirozeněji.

Volné hry a činnosti v centrech aktivit

Tuto nabídku dětí využijí buď po splnění ranního úkolu nebo ihned po příchodu do MŠ. Nejoblíbenější centra jsou pohybové centrum, centrum dopravy, domácnost a kostky.

Po příchodu všech dětí se postupně ukončí činnosti a uklidí hračky a jdeme se pozdravit do ranního kruhu.

Komunikační kruh aneb ranní kruh

Svoláváme se motivační básničkou „Týnom, tánom ...“. Zdravíme se po kruhu obě třídy postupným posíláním našich maskotů Františka a Fanyanky, s oslovením a pozdravením kamaráda.

Zopakujeme si jaké máme roční období, měsíc, den v týdnu. Nezapomínáme ani na symbol počasí. Jsme třída smíšená a i mladší děti se často zapojují, po čase jsou schopné si vše zapamatovat.

Ranní kruh je motivační částí k tématu dne. I zde platí pravidla – vzájemně si nasloucháme, mluví vždy jen jeden, bohužel ne vždy stoprocentně platí.

Tělovýchovná chvilka

Zařazujeme zdravotní cviky, pohybové hry nebo jiné pohybové aktivity, relaxace. Tato činnost je u dětí velmi oblíbená. Jsme mateřská škola při základní škole a tak využíváme prostor tělocvičny, což nám velmi vyhovuje, myslím, že je to velkou výhodou ohledně prostoru.

Hry a činnosti na dané téma v centrech aktivit

V programu Začít spolu se děti seznámí s programem dne, vezmou si svoji značku, prohlédnou si připravené činnosti v centrech a připevní si svou značku ke zvolené nabídce. Mívají nabídku ve všech centrech, což u nás není bohužel technicky možné. Máme sice prostorově velkou třídu, kde jsou téměř všechna centra (viz centra aktivit), ale jsme bohužel v těchto prostorech dvě třídy (v každé třídě jen 16 dětí), třídy jsou rozděleny shrnovací stěnou, a tak se nabídka zužuje. Na druhou stranu při tomto malém počtu dětí je snadnější individuální přístup k dítěti.

Učitelky vytvářejí nabídku aktivit, ze kterých si děti vybírají dle svých přání a možností, za svoji volbu nesou odpovědnost. V praxi máme zhruba nabídku čtyř center, děti se většinou snaží zvládnout činnosti ze všech. Nabídka je jednodušší oproti programu ZaS. Snažíme se o to, aby všechny činnosti probíhající v mateřské škole byly založeny na přímých zážitcích dítěte, na vyváženosti činností v menších, či větších skupinách nebo individuálně, z dětské zvědavosti a potřeby objevovat.

Ukázka nabídky činností - Období čertů - smyslové hry - děti vnímají a rozlišují pomocí smyslů .

Činnosti probíhaly ve skupinách, děti si vzájemně pomáhaly, kontrolovaly splnění úkolů.

- Centrum pokusů a objevů - čich - vůně jehličí, jablíček, pomerančů, koření – zavázané oči – poznej dle čichu,
- centrum pokusů a objevů - zrak – zrakové vnímání – rozliš, co do řady nepatří,
- centrum pokusů a objevů - hmat – kouzelný čertův pytel – nejprve poznej, co jsi nahmatal, poté vyndej z pytle např. cibuli,

- centrum ateliér - čertíci z krabiček od sýra – pracovní činnost - motivační pohádka - krabička, černá tuž, vlna vlasy, uhlí,
- centrum domácnost - ochutnávka vařených brambor – brambory jsme ráno využili ke zdravotním cvikům s bramborou, před svačinou požádali paní kuchařku o uvaření brambor ve slupce.

Zde je velice důležitá spolupráce, děti si vzájemně dávají přivonět jablíčko nebo kontrolují zda v kouzelném pytlí bylo to, co kamarád říkal. A protože nikdo nejsme neomylní, děti se učí formou pokus/omyl a nikdo se nikomu pokud se splete neposmívá.

V programu Začít spolu pokud to děti potřebují, mají možnost se uchýlit do klidného koutku a neúčastnit se společných činností, stejně tak mají možnost soukromí – to v naší školce vzhledem ke dvou třídám není možné zcela zajistit.

Hodnotící kruh

Hodnotící kruh se provádí po ukončení činností, děti zhodnotí, jak se jim pracovalo. Hodnotící kruh je důležitým prvkem sebereflexe, rozvoje slovní zásoby a souvislého vyjadřování, kultivují se zde sociální vztahy.

Máme symboly palec vzhůru/dolů aneb co mě bavilo/nebavilo, doplněný slovním komentářem. Na začátku školního roku v hodnotícím kruhu odpovídají všichni stejně, většinou je vše bavilo, vše se povedlo. V průběhu roku se odpovědi začnou lišit, děti se nebojí přiznat co se jim nepodařilo nebo popsat jak činnost splnily.

Pobyt venku

Naproti mateřské škole je rozlehlá zahrada orientovaná na jižní stranu, kde se nachází několik vzrostlých stromů, zahradní domek s hračkami, dřevěné průlezky, houpačky, skluzavky a pískoviště. Pobyt na zahradě slouží k tělovýchovným aktivitám, dalšímu poznávání přírody, hrám v písku. Nedaleko mateřské školy se rozprostírá les s dlouholetou tradicí, péčí o lesní studánku. V okolí obce se nacházejí přírodní i umělá jezera. Obcí protéká potok, který je přirozeným prostředím pro vodní živočichy. Vycházky umožňují poznávání okolí MŠ, obce.

Hygiena, příprava na stolování, oběd

Děti jsou vedeny k sebeobsluze a samostatnosti. Samy si připravují talíře a příbory (na stěně jsou obrázky jak patří příbor) , nalévají polévku, přinesou hlavní jídlo a samozřejmě si po sobě vše uklidí. I zde platí pravidla, např. nandám si tolik, kolik sním nebo vypiji. Mluvím, když nemám jídlo v ústech a tak, abych nerušil kamaráda vedle u stolu. Děti do jídla nenutíme, ale jsme rády, když jim po ochutnání neznámé jídlo zachutná a ony zjistí, že je vlastně dobré.

Odpolední odpočinek

Po převlečení do pyžamek a vyčištění zoubků si děti lehnou do postýlek, zazpíváme si pár písniček, přečteme pohádky a poté pohádku pouštíme z CD. Děti si mohou vzít z domova oblíbenou hračku. Děti s nižší potřebou spánku respektují potřeby druhých dětí a společně si s námi zazpívají a poslechnou pohádku, poté se mohou věnovat klidným činnostem v MŠ – „pracuji tak, abych nerušil kamarády“.

Odpolední činnosti

Děti si odpoledne rozhodnou, zda budou pracovat dle nabídky činností nebo si vyberou dle svého uvážení – volná hra.

3.2.2 Podnětná prostředí a centra aktivit

Naše MŠ

- mateřská škola má jednu třídu s velkými prostory, které vyhovují skupinovým i samostatným hrám dětí, snažíme se využívat prostorů ZŠ (tělocvična, PC učebna, družina),
- nábytek, hračky, pomůcky, nářadí, hygienické zařízení i vybavení pro odpočinek odpovídá počtu i potřebám dětí, jsou bezpečné a zdravotně nezávadné. Dle finančních možností je postupně doplňováno,
- nábytek je rozmístěn tak, že je dětem dostupný,
- děti si průběžně zdobí interiér i šatnu svými výtvy.

Máme tato centra aktivit :

- pohybové centrum,
- pokusy a objevy,

- doprava,
- manipulační hry,
- domácnost,
- kostky,
- knihy a písmena,
- divadelní koutek,
- hudební koutek,
- ateliér,
- školní zahrada.

V programu Začít spolu mají ještě Dílnu a Voda a písek. Tyto činnosti provozujeme při pobytu na zahradě.

Pravda je, že některá centra nemáme příliš dobře vybavená, ale snažíme se průběžně doplňovat a obnovovat.

3.2.3 Tématické plánování a integrované učení činnostmi a hrou

V programu Začít spolu v týdenním plánu jsou naplánované činnosti ve všech centrech, naše nabídka je omezena.

3.2.4 Individualizace.

ŠVP, TVP naší MŠ

Pozorování - vedeme fotodokumentaci projektových dní a mimořádných aktivit MŠ, jednou za ½ roku pořizujeme VHS záznam.

Plánování – tématické plány upravujeme dle potřeby - většinou máme plán roční, měsíční a 1-2 týdenní plány.

Dělíme činnosti dle inteligencí H. Gardnera (viz příloha č.1)

Osobní složka dětí :

- hodnocení dítěte „Oregonská metoda“ (viz příloha č.2),
- hodnocení dítěte – diagnostické archy (dle VÚP),
- informace od rodičů,
- individuální potřeby dítěte,
- dětská díla, pracovní listy,

- individuální vzdělávací plán (dle potřeby - pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami),
- doporučení - PPP, logopedie.

3.2.5 Spolupráce s rodinou

Spolupráce s rodinou je jedním z hlavních principů programu Začít spolu. Vychází z předpokladu, že při výchově má rodina primární a nezastupitelnou roli. Proto je důležité nabídnout rodinám dětí možnost spoluúčasti při výchově v MŠ .

Spolupráce rodičů v naší MŠ :

Rodiče jsou nejdůležitějšími partnery paní učitelky při výchově dětí. Proto nám velmi záleží na spolupráci s nimi a na možnosti spolupodílet se na dění v mateřské škole.

- veškeré informace, pozvánky apod. jsou vyvěšeny na nástěnkách nebo na dveřích v šatně,
- v šatně je celoročně k dispozici tematický plán, školní vzdělávací program, školní řád, rozpracované týdenní plány , plán akcí , jídelníček, poděkování za práci a sponzorské dary,
- jsou zde i výstavy všech prací dětí,
- v šatně jsou zásobníky (portfolia) s výtvarnými pracemi dětí,
- pořádáme různá společná setkání rodičů a dětí - odpolední tvoření pro rodiče a dětí,
- fotografie jsou také zakládány do kroniky spolu s informacemi o každé akci,
- rodičům i prarodičům je umožněn přístup do třídy, pobyt v MŠ při aktivitách (rodiče mohou zůstat v MŠ kdykoliv, ale zpravidla využívají akce jako např. Mikuláš, barevné dny apod.),
- spolupráce s rodiči při návrhu na odklad školní docházky, porady s učitelkou,
- třídní maskot – zúčastňuje se všech akcí a výletů apod. s naší MŠ, každý pátek si jej vylosuje jedno z dětí a odnese s sebou domů na víkend společně s kronikou naší třídy, kam rodiče zapíší jak společně strávili víkend.

3.2.6 Role učitele

Zúčastnily jsme se s kolegyní Letní školy Začít spolu, to byl ten první impuls. Program se nám velice líbil. Náš školní vzdělávací program nám pomáhala vytvořit mimo jiné i bývalá lektorka a učitelka v MŠ.

Mám pozitivní vztah k dětem. Práce je mým koníčkem, který mě naplňuje a uspokojuje. Snažím se vytvářet pozitivní vztahy mezi dětmi, i mezi dětmi a dospělými. Být spíše pozorovatelem a poradcem. Děti vést k tomu, aby se nejprve pokusily problém řešit samy nebo s kamarádem, teprve potom požádat o pomoc učitelku. Děti respektovat jako individuality, brát v potaz jejich věkové odlišnosti vzhledem k heterogennímu složení třídy. Vhodně motivovat a zaujmout, získat zájem a zaujetí a nadšení pro danou činnost. Předpokladem pro toto je nutnost tvořivosti, stále hledat nové zdroje, nápady, volit vhodné metody a formy pro práci s dětmi. Snažit se dané téma rozebrat z mnoha úhlů pohledů, využívat všech smyslů, experimentovat. Někdy pro děti připravím hru, o které jsem přesvědčená, že je zcela určitě nadchne a ne vždy to tak reálně dopadne a naopak.

Snažím se vhodně zvládat pozitivní i negativní reakci dětí. Při práci s dětmi volit vhodné komunikační schopnosti, klást otevřené otázky, podporovat děti při vzájemné komunikaci a spolupráci. Komunikace mezi dětmi je velmi důležitá, protože poznatky nebo vysvětlení od staršího kamaráda děti lépe pochopí než od dospělého a starší kamarád nabývá na důležitosti a užitečnosti.

Využívám organizátorské dovednosti, které často musí reagovat na vzniklou situaci, na podněty a návrhy dětí, situace, konflikty apod.

Hodnotím a povzbuzuji děti, zároveň děti vedu k sebehodnocení, aby se nebály vyjádřit svůj pozitivní i negativní názor. Děti pomocí zdviženého palce nahoru nebo dolů pravidelně hodnotí prožitý den.

Kritéria kvality práce učitelky

- Písemná příprava,
- Sebevzdělávání,
- Samostatná činnost dětí v centrech 60% času ve třídě,
- Učitelka klade dětem otevřené otázky (Jaký..? Který...? Proč..? Jak..?),

- Každé dítě má minimálně 1x denně volbu v činnosti,
- V případě potřeby dítěte se dítě obrátí na učitelku s dotazem, o pomoc, konzultaci, pomazlení, pro ocenění,
- Vede dokumentaci třídy,
- Odpovídá za organizaci akcí,
- Shánění, nákup, příprava pomůcek a materiálu (často z vlastních zdrojů),
- Tvorba ŠVP MŠ,
- Získávání darů.

3.2.7 Evaluace

Evaluace se stala nedílnou součástí strategie řízení. My evaluujeme takto :

- hodnocení podmínek,
- hodnocení ŠVP, TVP,
- hodnocení integrovaného bloku,
- hodnocení a sebehodnocení pedagogů,
- individuální hodnocení dětí,
- záznamy z pozorování v TVP,
- individuální hodnocení dítěte, 3x ročně,
- dotazníky pro rodiče, 3x ročně,
- dotazníky pro učitele, 2x ročně,
- fotografie z jednotlivých akcí, průběžně,
- hospitace ředitelky, hospitace učitelek vzájemně,
- videozáznam.

3.3 Porovnání mateřských škol

Tabulka č.1 – Porovnání mateřských škol

Sledovaná oblast	Shody	Rozdíly
Počet dětí ve třídě		MŠ Dřísy – 16 dětí MŠ Slaný – 25 dětí
Asistent ve třídě		MŠ Slaný – ano MŠ Dřísy – ne (naší

		výhodou je nižší počet dětí)
Ranní nabídka	Ano	
Ranní kruh	Ano MŠ Slaný má rozšířenou nabídku – služby (úklid, tabule ..)	
Dodržování pravidel	Ano	
Samostatnost dětí při stolování, hygieně	Ano	
Tělovýchovná chvílka	Ano Výhodou MŠ Dřísy je možnost využívání tělocvičny	
Nabídka činností v centrech aktivit	Ano MŠ Slaný využívá téměř všechna centra MŠ Dřísy z prostorových důvodů má omezenou možnost	MŠ Slaný - děti se věnují činnosti pouze v jednom centru, činnosti jsou náročnější MŠ Dřísy – děti mohou využít i jiná centra – činnosti jsou jednodušší
Hodnotící kruh	Ano MŠ Slaný – děti dokáží podrobně zhodnotit denní činnost	
Pobyt venku	Ano	
Oběd	Ano	
Odpočinek	Ano	
Odpolední činnosti	Ano	
Hodnocení dětí		MŠ Slaný – každé dítě má svůj IVP
Centra aktivit		MŠ Slaný – všechna centra dle programu ZaS MŠ Dřísy – chybí 2 centra
Dostupnost materiálů a pomůcky	Ano	
Frontální, skupinové i individuální	Ano	MŠ Slaný – mnohem

činnosti jsou vyváženě zastoupené		větší zkušenosti s těmito metodami
Kooperativní učení	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami
Prožitkové učení	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami
Integrované učení hrou	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami
Učení se dětí navzájem	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami
Řízené činnosti, ale i volnější formy práce postavené na pozitivní atmosféře ve skupině	Ano	
Učitel/ka je ve svém jednání vzorem, jenž tuto atmosféru podporuje	Ano	
Vzájemná důvěra a dodržování daných pravidel	Ano	
Důraz na individuální přístup ke každému dítěti	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami
Vedení k samostatnému rozhodování - volbě a odpovědnosti	Ano	
Rozvíjení schopností, znalostí a dovedností dětí prostřednictvím plánované činnosti, center aktivit a pozorování	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami
Důraz na účast rodiny	Ano	MŠ Slaný – mnohem větší zkušenosti s těmito metodami

3.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Zvolila jsem metodu dotazníkového šetření. Rozdala jsem celkem 100 ks dotazníků, zpět se mi vrátilo 73 ks, tedy 73% návratnost. Protože tento dotazník mapuje oblasti vztahující se k alternativnímu programu Začít spolu a jeho využití v mateřských školách, rozdala jsem dotazníky učitelkám mateřských škol a studentkám 1-3.ročníků kombinovaného studia PF JCU v Českých Budějovicích.

Nyní se pokusím informace získané z dotazníků zpracovat do grafů.

Dotazník jsem rozdělila na několik oblastí – otázek .

1. Znalost alternativního programu Začít spolu u učitelek MŠ a studentek PF JCU kombinovaného studia.

2. Zda MŠ je součástí programu ZaS, kterým nabízí Občanské sdružení Step by Step Česká republika vzdělávání v metodologii Začít spolu, metodickou podporu pedagogů, supervizní konzultace, měření kvality pedagogické práce aj., nebo zda používají prvky programu Začít spolu.

Nadále budu zpracovávat data od těch respondentů, kteří buď pracují podle programu Začít spolu nebo využívají jeho prvky.

3. Výhody programu Zas.

4. Nevýhody programu Zas.

5. Jak jsem již výše zmiňovala, organizační formy výuky se v programu ZaS dělí dle daných hledisek. Tato hlediska jsem rozdělila na :

a) Podnětné prostředí;

b) Uspořádání dětí při činnostech;

c) Metody a formy;

d) Sebehodnocení;

e) Role mezi pedagogy a dětmi.

6. Hlavní záměry programu ZaS

U otázky č.5 a č.6 se zaměřím na porovnání shody u respondentů s organizačními formami v programu ZaS a hlavními záměry programu ZaS. Mou hypotézou je, že i v MŠ s jiným vzdělávacím programem dojde k určité shodě.

3.4.1 Hodnocené oblasti :

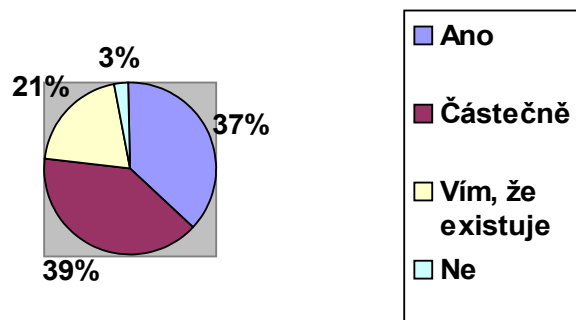
Otázka číslo 1. - Znáte alternativní vzdělávací program Začít spolu ?

Nabízené možnosti : Ano Částečně Vím, že existuje Ne

Cílem této otázky bylo zjistit, zda se respondenti setkali s tímto programem, zda mají o programu informace nebo zkušenosti.

- vyhodnoceno 73 dotazníků.

Graf č.1 Znalost alternativního vzdělávacího programu Začít spolu

Pouze 3% respondentů neznají alternativní program vůbec, o existenci programu ví 21% respondentů, 76% respondentů program zná buď částečně nebo úplně. Domnívám se tedy, že se daří tomuto programu předávat své zkušenosti, znalosti a informace druhým.

Otázka číslo 2. – Je Vaše mateřská škola zařazena do programu Začít spolu ?

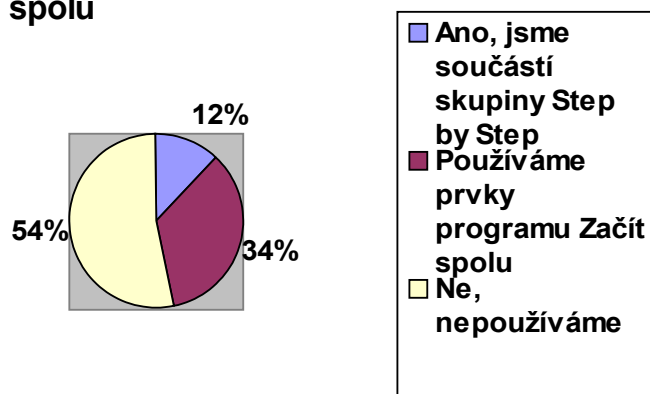
Nabízené možnosti : a) Ano, jsme součástí skupiny Step by Step
b) Používáme prvky programu Začít spolu
c) Ne, nepoužíváme

- vyhodnoceno 73 dotazníků.

Cílem této otázky bylo zmapovat počet respondentů, kteří jsou zcela v programu ZaS nebo využívají jeho prvky.

**Graf č.2 - Zařazení MŠ do programu
Začít spolu**

Program (včetně vzdělávání učitelů v regionálních tréninkových centrech) je rozvíjen prostřednictvím organizace Step by Step ČR. V současné době spolupracuje se SbS ČR na různých úrovních 61 mateřských škol. Nabízí 22 tréninkových center, které rozšiřují metodologii programu Začít spolu.

Součástí skupiny Step by Step je 12% respondentů, prvky programu používá celkem 34% respondentů. Tedy téměř polovina respondentů využívá prvky programu nebo celý program, respektive 9 respondentů je součástí skupiny Step by Step a 25 respondentů využívá prvků programu. V průběhu dalšího vyhodnocování budu zpracovávat informace již pouze od těchto respondentů. Zaměřím se na výhody/nevýhody programu, organizační formy a hlavní záměry programu.

Otázka č.3 – V čem vidíte výhody této alternativy ?

Nebyly nabízeny žádné alternativy.

- celkem 34 dotazníků.

Cílem otázky bylo zjistit jaké výhody respondenti programu spatřují.

Tabulka č. 2 – Výhody programu ZaS

Zmiňované výhody	Četnost odpovědí
Vše	7
Samostatnost dětí	7
Možnost volby dětí	6
Spolupráce s rodinou	5
Spolupráce dětí	4

Centra aktivit	3
Samá pozitiva	2
Inspirace k řešení konfliktů dětí	1
Inspirace k činnostem	1
Nesvazující postupy práce	1
Spolupodílení dětí	1
Přirozený vývoj dětí	1
Široká škála organizačních forem	1
Prožitkové učení	1
Prosociální chování	1
Respektující přístup	1
Členitost prostoru	1
Učení se navzájem	1
Zpětná vazba dětí	1
Zodpovědnost dětí	1
Sebehodnocení dětí	1

Šest respondentů neodpovědělo.

Ve výčtu výhod se objevuje nejvíce samostatnost dětí, možnost volby dětí, spolupráce s rodinou, spolupráce dětí a centra aktivit. Především samostatnost, volba, spolupráce s rodinou a centra aktivit patří k hlavním záměrům programu.

Otázka č. 4 V čem vidíte negativa alternativního programu ?

Nebyly nabízeny žádné alternativy.

Cílem otázky bylo zjistit jaké nevýhody respondenti programu spatřují.

Tabulka č. 3 – Nevýhody programu ZaS

Zmiňované nevýhody	Četnost odpovědí
Nevidím negativa	13
Náročnost plánování pro učitelku	5
Mnoho dětí ve třídě	2
Neznám detailně	1
Dostatek a příprava vhodného materiálu	1
Příliš zavazující program	1
Nelze posoudit	1
Nutnost výběru činnosti	1
Nevím	1
Nepřemýšlel/a jsem o tom	1

Osm respondentů neodpovědělo.

Ve výčtu negativ se objevuje především náročnost plánování pro učitelku a mnoho dětí ve třídě.

Náročnost plánování pro učitelku ve srovnání - s učitelkou v „běžné“ mateřské škole je příprava náročnější z hlediska počtu nabízených činností a připravovaných pomůcek. Díky nabídce činností se děti rozdělí do menších skupin a učitelka pak může děti postupně obejít, případně poradit nebo pomoci, zvolit individuální přístup. V ostatních mateřských školách se využívá frontální, skupinové nebo individuální činnosti. Většinou frontální nebo skupinové, přesto větší skupina dětí nevytváří vhodné podmínky pro individuální přístup k dítěti.

Mnoho dětí ve třídě - součástí programu je i využívání asistenta pedagoga, pedagogičtí pracovníci jsou v době řízené činnosti dva na počet dětí ve třídě. Domnívám se, že vhodně zvolenou organizační formou a nabídkou činností lze tento problém řešit.

Otázka č. 5 - Výběr z nabídky organizačních forem Začít spolu

Legenda k otázce – vyberte, které formy jsou u vás v MŠ nejvíce zastoupeny, označte 1 a další podle Vaší volby 2 apod., pokud nejsou zastoupeny vůbec označte 0. Zde došlo k různým druhům odpovědí, někteří respondenti seřadili nabízené formy 1-2-3, případně 0, jiní uvedli u všech pouze 1 apod.

Zpracování odpovědí v grafech :

- Nejvíce zastoupené formy, stejně jako v programu ZaS –zastoupeno
- pokud forma v MŠ není zastoupena vůbec - nezastoupeno

Vzhledem k tomu, že jsem u otázky č.2 zjistila, že celkem 9 respondentů je součástí programu ZaS, je zřejmé, že využívají všechny nabízené volby. Zpracuji vždy dva grafy u dotazovaných hledisek (všichni respondenti + bez respondentů, kteří jsou v programu ZaS) , abych měla porovnání i z MŠ kde využívají pouze prvky programu ZaS a zjistila tak, které formy nebo záměry se jim nejvíce líbí nebo vyhovují.

- Vyhodnoceno 34 dotazníků.

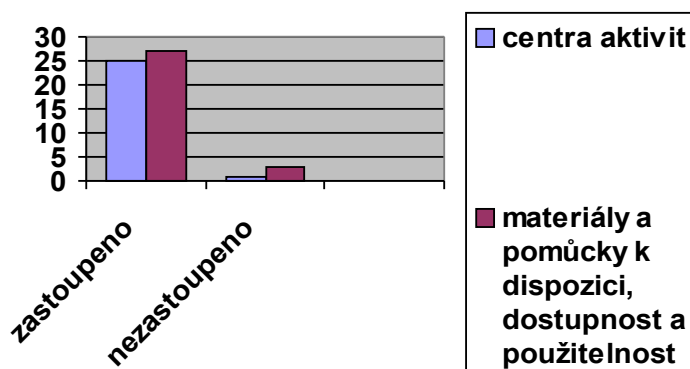
Organizační formy výuky se v ZaS dělí dle hledisek :

- a) Podnětné prostředí;
- b) Uspořádání dětí při činnostech;
- c) Metody a formy;
- d) Sebehodnocení;
- e) Role mezi pedagogy a dětmi.

Ad a) podnětné prostředí :

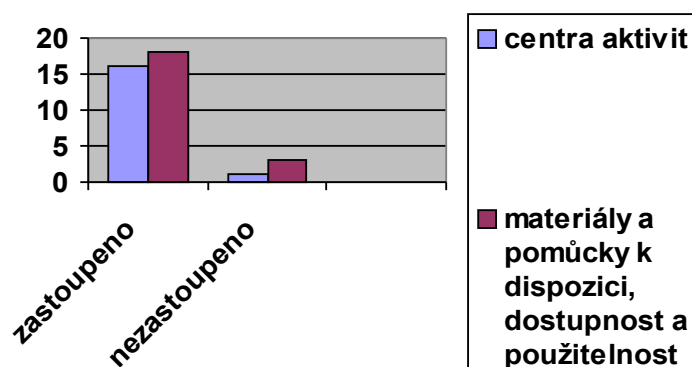
- pracovní koutky pod názvem centra aktivit (domácnost, ateliér, knihy a písma, dramatika aj.),
- děti mají k dispozici materiály a pomůcky, vše dostupné a použitelné.
-

Graf. 3a - Podnětné prostředí

Graf zpracovaný včetně respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu.

Graf č.3b

Graf zpracovaný bez respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu, tj. 25 respondentů.

Celkem 1 respondent neodpověděl.

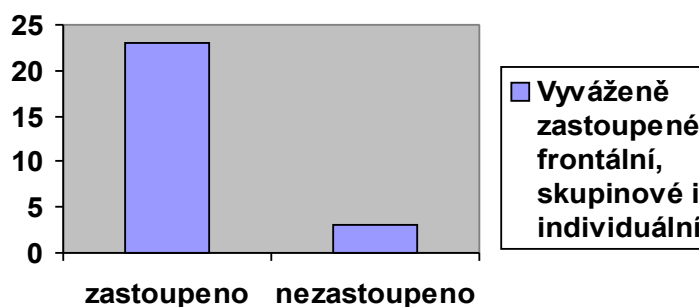
Dle odpovědí respondentů je zřejmě, že v mateřských školách velmi často v oblasti věcných podmínek jsou materiály a pomůcky umístěné tak, aby si je děti mohly samy brát a používat.

Centra aktivit využívá zhruba polovina dotazovaných.

Ad b) uspořádání dětí při činnostech :

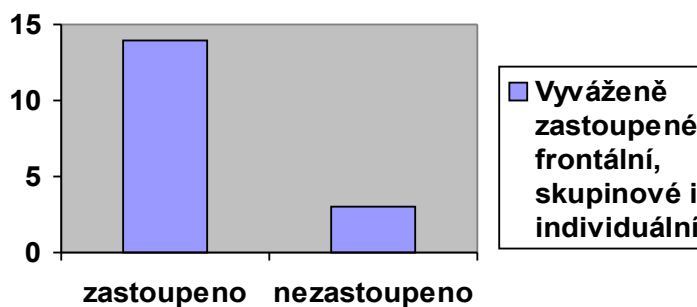
- frontální, skupinové i individuální činnosti jsou vyváženě zastoupené.

Graf č.4a - Uspořádání dětí při činnostech

Graf zpracovaný včetně respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu.

Graf č.4a - Uspořádání dětí při činnostech

Graf zpracovaný bez respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu, tj. 25 respondentů.

Celkem 1 respondent neodpověděl.

Z grafů vyplývá, že více než polovina respondentů nabízí dětem vyváženost frontálních, skupinových i individuálních činností. Toto je dle mého mínění vnímáno jako pozitivum programu. O vhodnosti vytváření podmínek pro tyto činnosti se také zmiňuje RVP PV.

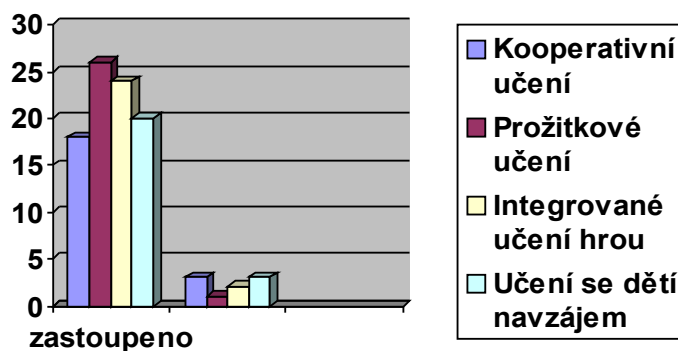
Domnívám se, že učitelky by měly dětem nabízet všechny výše uvedené formy. Skupinové činnosti jsou vhodné ke sdílení společných zážitků, plánů, rozhovorů apod. Z vlastní zkušenosti vím, že pro děti je důležité střídání různých typů činností během dne, neboť děti v závislosti k věku po určitém čase neprojeví již zájem o zaměstnání ve skupině a je vhodné činnost změnit. V centrech aktivit děti pracují buď samy nebo v malých skupinkách. Malé skupinky jsou ideální například pro přirozenou komunikaci, spolupráci. Jednotlivé děti jsou v centrech aktivit různě dlouho, pokud je hra zaujme, stráví při ní různě dlouhou dobu.

Ad c) metody a formy při práci s dětmi :

- kooperativní učení,
- prožitkové učení,
- integrované učení hrou,

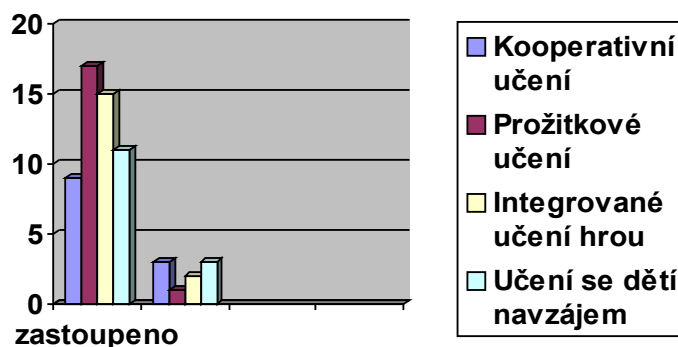
- učení se dětí navzájem.

Graf č.5a - Metody a formy práce

Graf zpracovaný včetně respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu.

Graf č. 5b

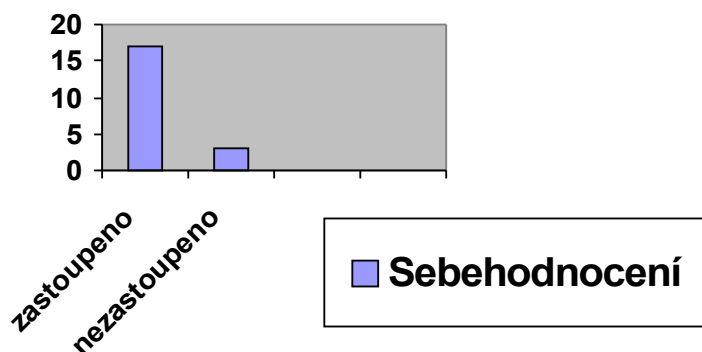
Graf zpracovaný bez respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu, tj. 25 respondentů.

Celkem 1 respondent neodpověděl.

Respondenti vybírali z nabídky tu, která je nejvíce zastoupena v jejich MŠ. Nejvíce zastoupená forma je prožitkové učení, integrované učení hrou – tyto metody používá většina mateřských škol, u poloviny respondentů je zastoupeno učení se dětí navzájem a kooperativní učení. Zmiňované metody pro rozvojové předpoklady a možnosti dětí doporučuje také Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.

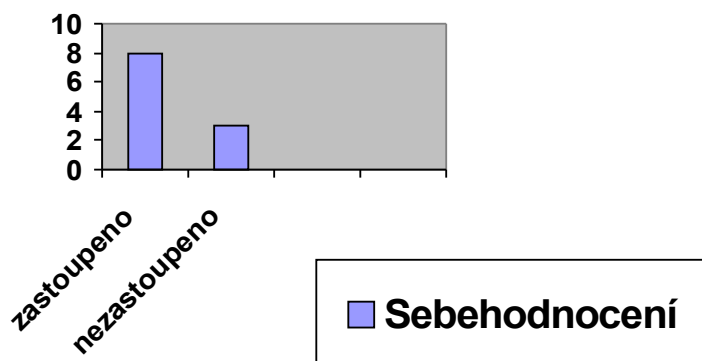
Ad d) Sebehodnocení

Graf č.6a - Sebehodnocení

Graf zpracovaný včetně respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu.

Graf č. 6b

Graf zpracovaný bez respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu, tj. 25 respondentů.

Celkem 1 respondent neodpověděl.

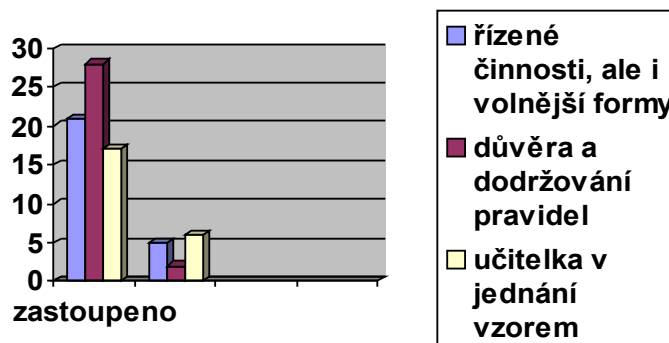
Zhruba v třetině MŠ je zastoupeno sebehodnocení dětí stejně tak jako v programu ZaS, 54% respondentů také používá sebehodnocení dětí, 13% vůbec ne. Sebehodnocení dává prostor pro sebehodnocení dítěte, jak se jim dařilo/nedařilo, zda se jim nabízená činnost líbila či ne, s jakými potížemi se případně potýkaly a jak je vyřešily, případně ve spolupráci s kým. Dochází k výměně a předávání zkušeností – učení se dětí navzájem. Prostor k hodnocení má i učitelka.

Ad e) role mezi pedagogy a dětmi :

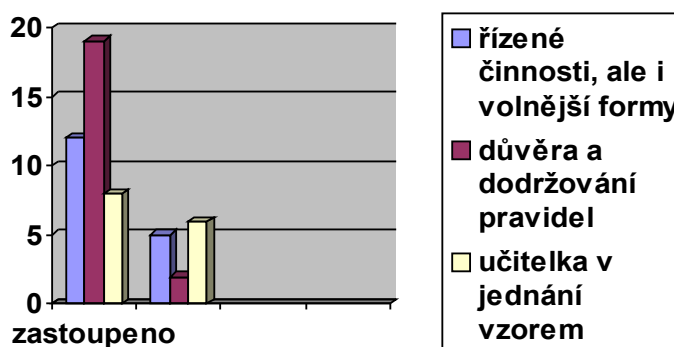
- řízené činnosti, ale i volnější forma práce postavené na pozitivní atmosféře ve skupině,
- vzájemná důvěra a dodržování daných pravidel,
- učitel/ka je ve svém jednání vzorem, jenž tuto atmosféru podporuje.

Graf č.7a - role mezi pedagogy a dětmi

Graf zpracovaný včetně respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu.

Graf č. 7b

Graf zpracovaný bez respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu, tj. 25 respondentů.

Celkem 1 respondent neodpověděl.

Nejvyšší shoda je v oblasti dodržování pravidel, nejmenší shoda v oblasti učitel/ka je ve svém jednání vzorem, jenž tuto atmosféru podporuje.

Společné vytváření pravidel a důsledné dbání na jejich dodržování je pro dítě důležité, ví co smí a co může čekat od druhých.

Domnívám se, že oblast „učitelka je svém jednání vzorem“ je důležitá. Dle Svobodové a kol. : „Učitelka v mateřské škole je pro dítě jedním z prvních dospělých se kterými se mimo okruh vlastní rodiny setkává. Její chování, komunikace, názory, to, co se jí líbí či nelíbí, co má ráda, co odsuzuje, to vše je pro dítě vzorem, který mu umožňuje vytvářet si hodnotovou orientaci ve světě.“ (Vzdělávání v mateřské škole, Portál, 2010, str. 77). [18]

Oblast pravidel a vzor učitelky spolu úzce souvisí. Učitelka, která je laskavá, empatická, ale zároveň má pevná pravidla, a tak je vzorem pro děti, které následně mají pocit jistoty a bezpečí.

Otázka č. 6 - Výběr z nabídky hlavních záměrů programu Začít spolu.

Legenda k otázce – vyberte hlavní záměry, se kterými se shodujete ve vaší mateřské škole. Které záměry se u vás v MŠ shodují označte 1 a další podle Vaší volby 2 apod., pokud se neztotožňujete vůbec označte 0.

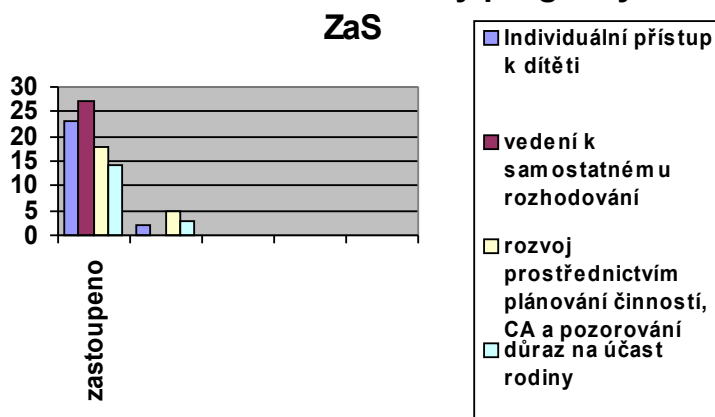
Zde došlo k různým druhům odpovědí, někteří respondenti seřadili nabízené formy 1-4, případně 0, jiní uvedli u všech pouze 1 apod.

Celkem 1 respondent neodpověděl.

Hlavní záměry jsou :

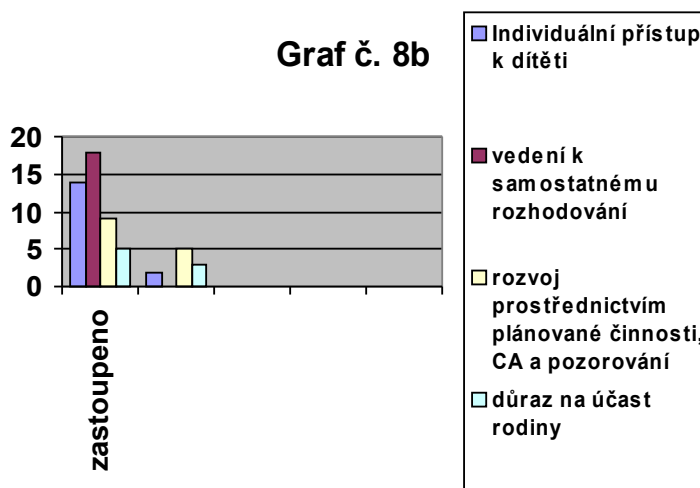
- Individuální přístup k dítěti;
- Vedení k samostatnému rozhodování;
- Rozvoj prostřednictvím plánované činnosti, CA a pozorováním;
- Důraz na účast rodiny.

Graf č.8a - Hlavní záměry programy

Graf zpracovaný včetně respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu.

Graf č. 8b

Graf zpracovaný bez respondentů, kteří jsou v programu Začít spolu, tj. 25 respondentů.

Nejvyšší shoda záměru je v oblasti vedení k samostatnému rozhodování a individuální přístup k dítěti. Obě oblasti patří mezi specifika předškolního vzdělávání, didaktický styl vzdělávání by měl být založen na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte (RVP PV, VÚP, str. 9). [19]

Menší shoda je v oblasti rozvoje prostřednictvím plánování činností, center aktivit a pozorování. Dle mého názoru by tyto oblasti měly být v každé mateřské škole, plánování je důležitým předpokladem pro úspěšnost vzdělávání, pozorování je vhodnou

zpětnou vazbou a nedílnou součástí. Centra aktivit zřejmě představují překážku možná prostorového řešení nebo finanční z hlediska vybavení vhodným nábytkem a pomůckami.

Důraz na účast rodiny dosáhla nejnižší shody, přestože i tato oblast je zmiňována v RVP PV kapitola 7.7. Dle mého mínění má rodina ve výchově dítěte nezastupitelnou roli a proto je důležité nabídnout rodinám spoluúčast při výchově v mateřské škole. Rodiče by měli mít možnost vybírat mateřskou školu dle nabízeného programu, mít možnost nahlédnout do chodu mateřské školy, spoluorganizovat mimoškolní aktivity, případně připojit se k dětem během jejich činností. Na druhou stranu chápu, že tuto možnost využijí spíše maminky na mateřské dovolené nebo prarodiče dětí.

Dle výše uvedeného výzkumu se pokusím zhodnotit negativa a pozitiva programu ZaS.

Uváděná kritéria :

1. pracovní koutky pod názvem centra aktivit (např. domácnost, ateliér, knihy a písmena, dramatika aj.),
2. děti mají k dispozici materiály a pomůcky, vše dostupné a použitelné,
3. frontální, skupinové i individuální činnosti jsou vyváženě zastoupené.
4. kooperativní učení,
5. prožitkové učení,
6. integrované učení hrou,
7. učení se dětí navzájem,
8. sebehodnocení,
9. řízené činnosti, ale i volnější formy práce postavené na pozitivní atmosféře ve skupině,
10. vzájemná důvěra a dodržování daných pravidel,
11. učitel/ka je ve svém jednání vzorem, jenž tuto atmosféru podporuje,
12. důraz na individuální přístup ke každému dítěti,
13. vedení dětí k samostatnému rozhodování- volbě a odpovědnosti,
14. rozvíjení schopností, znalostí a dovedností dětí prostřednictvím plánované činnosti, center aktivit a pozorování,
15. důraz na účast rodiny.

Z dotazníkového šetření jasně vyplývá, že respondenti nejvíce preferují v oblasti rolí mezi pedagogy - vzájemnou důvěru a dodržování pravidel.

Respondenti také považují za nejvýhodnější pro dítě podnětná prostředí formou center aktivit s uspořádáním a dostupností všech materiálů a pomůcek.

Mezi pozitivně hodnocené metody a formy práce patří prožitkové učení a integrované učení hrou.

Kladně vnímají hlavní záměr programu - vedení dětí k samostatnému rozhodování- k volbě a odpovědnosti.

Naopak mezi nejméně zmiňované oblasti patří sebehodnocení dětí, důraz na účast rodiny a roli učitelky, která je ve svém jednání vzorem, jenž podporuje pozitivní atmosféru ve skupině.

4. Závěr

Cílem práce bylo definovat pozitiva a negativa vzdělávání dětí v programu Začít spolu, podmínky pro jeho realizaci a přiblížit čtenářům režim dne a vzdělávací metody v této alternativě.

Předem bych chtěla uvést, že program Začít spolu plně vyhovuje RVP PV. Zásadním a společným cílem obou kurikul je orientace na dítě.

V praktické části jsem se zaměřila na zjištění současného zastoupení této alternativy v síti českých mateřských škol a přejímání jejích organizačních forem v běžných mateřských školách.

Téměř polovina dotazovaných respondentů program zná a využívá buďto program celý komplexně nebo jeho prvky.

Mezi jasná pozitiva programu ZaS patří vztah učitelka/dítě - role mezi pedagogy a dětmi podporovaná vzájemnou důvěrou a dodržováním pravidel. Domnívám se, tato podmínka patří mezi prioritní ve vztahu učitelka a dítě.

Dalším výše uvedeným pozitivem je vytvoření vhodného prostředí formou center aktivit tak, aby děti měly vhodnou nabídku pomůcek a materiálů, vše dostupné a přehledné. Toto si myslím, je jedna z cest k podpoře tvořivosti a rozvoje dítěte.

Kladně je vnímán hlavní záměr programu - vedení dětí k samostatnému rozhodování - k volbě a odpovědnosti. Právo volby a výběru dítěte je důležité pro rozvoj sociální a personální kompetence.

Mezi pozitivně hodnocené metody a formy práce patří prožitkové učení a integrované učení hrou. I já tyto metody vnímám jako vhodné formy práce , neboť dítě se učí na základě zkušeností a prožitků.

Osobně vnímám jako pozitivum individuální přístup k dítěti. Myslím, že je nutné brát zřetel na osobní rysy dítěte, jeho vlastnosti, dosaženou úroveň znalostí, schopností a dovedností. Proto program poskytuje možnost učit se mnoha způsoby, dává dostatek času při práci a respektuje výběr činností.

S výběrem a volbou činností v centrech aktivit úzce souvisí i spolupráce dětí ve skupinách. Právě zde má dítě dle mého mínění prostor pro učení se dětí navzájem, neb není důležitý nejenom výsledek, ale i proces učení.

Vyzdvihla bych důležitost a důraz programu ZaS na inkluzivní vzdělávání, pro které byly vytvořeny strategie vhodné pro toto vzdělávání.

Osobně nespátřuji žádnou velkou nevýhodu programu.

Mezi nejméně ohodnocené oblasti, které nelze respondenty chápat jako nevýhody, ale spíše jako riziková místa, patří sebehodnocení dětí, důraz na účast rodiny a roli učitelky, která je ve svém jednání vzorem, jenž podporuje pozitivní atmosféru ve skupině. Rizikovost těchto míst naznačil výběr v dotazníkovém šetření, podle mého názoru je způsoben především jakousi bezradností učitelek, které s těmito oblastmi neumí dostatečně pracovat.

Třetina dotazovaných respondentů zná program ZaS pouze okrajově, proto se zřejmě domnívají, že role učitele jako vzoru není důležitá. Já s tímto tvrzením nesouhlasím, myslím si, že role učitele má své nezastupitelné místo. Pro dítě především v oblasti komunikace, dodržování návyků , řešení různých situací apod.

Sebehodnocení dítěte, je dle mého mínění důležitým prvkem sebereflexe dítěte. Dítě může snáze poznat své možnosti i očekávání druhých.

Role rodiny je v životě dítěte nezastupitelná, důležitá, a tak by rodiče i dítě měli být přijímány učitelkami jako rovnocenní partneři a naopak.

Další nevýhody shledávají respondenti především v náročnosti plánování pro učitelku a mnoho dětí ve třídě, což je řešeno v programu ZaS asistentkou pedagoga.

Organizační formy ZaS jsou jistě náročnější, ale realizovatelné za určitých podmínek : věcných, prostorových, organizačních, finančních a jistě nemalého zaujetí a odhodlání všech pracovníků. Na druhé straně mince je však to nejdůležitější – dítě s celou řadou kompetencí, individuálním programem rozvoje, které se optimálně rozvíjí v bezpečném prostředí.

Principy program ZaS

Jeden ze základních principů integrovaného učení hrou v centrech aktivity dává možnost dítěti pracovat samostatně nebo v malých skupinkách. Vybírat si z činností a s tím související zodpovědnost dítěte a rozhodování. S tímto souvisí i volba dítěte, respektování pravidel, komunikace, případně hledání jiného řešení. V centrech je dítě motivováno k tvořivosti a poznání, vedeno k samostatnosti i spolupráci.

Druhý princip - individuální přístup k dítěti, se širokým spektrem stylů, metod a forem. Vše vyžaduje důkladné plánování.

Třetí princip – úzká spolupráce s rodiči a okolím. Komunikace rodičů s mateřskou školou je důležitá, je nutné přijetí vzájemné zodpovědnosti k vytvoření dobrého partnerského vztahu.

Dle mého osobní názoru je program ZaS pro dítě přínosný, poskytuje podmínky, které umožňují optimální rozvoj v bezpečném prostředí. Formou individualizovaných výchovně vzdělávacích postupů, metodikou a vhodnými formami práce je dítě rozvíjeno po stránce citové, intelektuální, sociální a osobnostní.

Mohu všem případným zájemcům o realizaci programu Začít spolu doporučit strávit den v tréninkovém centru nebo se zúčastnit Letní školy Začít spolu, kde si navíc můžete vyměnit zkušenosti a informace i kolegyněmi z jiných mateřských škol.

Domnívám se, že program ZaS najde podporu u řady učitelek mateřských škol.

Práci doplním videozáznamem dne v mateřské škole zařazené do programu Začít spolu.

5. Seznam použité a citované literatury

- [1] BEČVÁŘOVÁ, Z.: *Současná mateřská škola a její řízení*. Praha : Portál, 2003. 154s. ISBN 80-7178-537-7.
- [2] BRUCEOVÁ, T.: *Předškolní výchova : deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi*. ,Praha : Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5.
- [3] GARDOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. a kol.: *Vzdělávací program Začít spolu : metodický průvodce pro předškolní vzdělávání*. Praha : Portál, 2003. 159 s. ISBN 80-7178-815-5.
- [4] HERMAN, M.: *Najděte si svého marťana*. Druhé vydání. Olomouc : Hanex, 2008. 233 s. ISBN 978-80-7409-023-3.
- [5] JŮVA, V. sen. & jun. : *Úvod do pedagogiky*. Brno : Paido, 1997. 108 s. ISBN 80-85931-39-7 .
- [6] KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*, Praha: Portál, 1997. 152 s. ISBN 80-7178-167-3.
- [7] KASÍKOVÁ, H., VALIŠOVÁ A. a kolektiv : *Pedagogika pro učitele*. Praha : Grada, 2007. 404 s. ISBN 978-80-247-17-0.
- [8] KASPER, T., KASPEROVÁ, D.: *Dějiny pedagogiky*. Praha : Grada, 2008. 224 s. ISBN
- [9] KOLEKTIV AUTORŮ: *Začít spolu : mezinárodní program předškolní výchovy Soros Foundations*, New York. 2. Revidované vydání české verze. Praha : Open Society Fund, srpen 1995.
- [10] KOŤÁTKOVÁ, S.: *Dítě a mateřská škola*. Praha : Grada, 2008. 200 s. ISBN 978-80-247-1568-1.
- [11] KOVALIKOVÁ , S.: *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž : Spirála, 1995.
- [12] KROPÁČKOVÁ, J, OPRAVILOVÁ, E.: *Studijní texty k předškolní pedagogice s úvodem do pedagogiky*.Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. 87 s. ISBN 80-7290-251-2
- [13] MAREŠ, J.; PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E. : *Pedagogický slovník, nové, rozšířené a aktualizované vydání*. Praha : Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6
- [14] MŠMT : *Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice*. Praha : Fortuna, 2000. 87 s. ISBN 80-7168-746-4

- [15] OPRAVILOVÁ, E.: *Předškolní pedagogika II*. Liberec : Technická univerzita, v Liberci, 2004. 35 s. ISBN 80-7083-786-1.
- [16] PRŮCHA, J.: *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Praha, Portál, 2001. 139 s. ISBN 80-7178-584-9
- [17] RÝDL, K.: *Inovace školských systémů*, Praha: ISV 2003. ISBN 80-86642-17-8
- [18] SVOBODOVÁ, E. a kol. : *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7367-774-9
- [19] VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ V PRAZE : *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha : Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 48 s. ISBN 80-87000-00-5.

Internetové zdroje :

- [20] STEP BY STEP ČR : *Poslání a cíle, Seznam škol, Spolupráce s rodinou*
<http://www.sbscr.cz/>
- [21] INKLUZIVNÍ ŠKOLA : *Principy inkluzivního vzdělávání*
<http://www.inkluzivniskola.cz/>
- [22] ALTERNATIVNÍ ŠKOLY : *Přehled alternativ dostupných v naší republice*
<http://www.webpark.cz/alternativy>

Jiné zdroje :

- [23] RÝDL, K.: PedF UK Praha. Co je vlastně alternativní mateřská škola ? Časopis Informatorium, 1999, č.2.

Seznam použitých zkratk :

RVP PV	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ZaS	Začít spolu
SbS	Step by Step
OSF	Open Society Fund
CA	Centra aktivit

ČŠI	Česká školní inspekce
ŠVP	Školní vzdělávací program
TVP	Třídní vzdělávací program
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ISSA	International Step by Step Association
MŠ	Mateřská škola
ZŠ	Základní škola
PPP	Pedagogicko psychologická poradna

Seznam tabulek :

Tabulka č. 1	Porovnání mateřských škol
Tabulka č. 2	Výhody v programu ZaS
Tabulka č. 3	Nevýhody programu ZaS

Seznam grafů :

Graf č. 1	Znalost alternativního vzdělávacího programu Začít spolu
Graf č. 2	Zařazení MŠ do programu Začít spolu
Graf č. 3a, 3b	Podnětné prostředí
Graf č. 4a, 4b	Uspořádání dětí při činnostech
Graf č. 5a, 5b	Metody a formy práce
Graf č. 6a, 6b	Sebehodnocení
Graf č. 7a, 7b	Role mezi pedagogy a dětmi
Graf č. 8a, 8b	Hlavní záměry programu ZaS

Přílohy :

Příloha č.1 - H. Gardner – Typy inteligencí

Typ inteligence	Charakteristika	Potřeby a záliby
VERBÁLNÍ	Schopnost ovládnout a obsáhnout všechny stránky jazyka	Čtení, psaní, vyprávění příběhů, slovní hry, rozhovory
LOGICKO-MATEMATICKÁ	Schopnost uvažovat logicky, systematicky, vědecky	Manipulace s předměty, bádání, pokusy, řešení logických skládanek, hlavolamů, techn. zájmy
PROSTOROVÁ	Schopnost přesně postřehnout, pochopit, uložit do paměti a vybavit si tvary, uspořádání předmětů v prostoru, orientace v prostoru	Modelářství, návrhářství, vizuální znázorňování, skládačky, ilustrované knihy, návštěvy muzeí výtvarného umění
HUDEBNÍ	Schopnost porozumět rytmickým a intonačním modelům hudby, kvalitám tónů a zvuků, schopnost pamatovat si informace ve zvukové podobě	Zpívání, pískání, broukání, vyťukávání rytmu, prozpěvování během dne, poslech hudby, hra na hudební nástroj
TĚLESNĚ-KINESTETICKÁ	Schopnost velice obratně používat svého těla jak pro sebevyjádření, tak pro činnosti zaměřené k určitému cíli (sport, herectví), schopnost dovedně zacházet s předměty.	Tanec, běhání, skákání hraní rolí, dramatické umění, aktivní fyzické zapojení do činností, dotykové zkušenosti, sportovní hry
INTERPERSONALNÍ	Schopnost všimnout si, chování a pocitů jiných lidí, rozpoznat a chápat rozdíly v jejich temperamentu, schopnostech, pohnutkách a náladách	Vedení, organizování, shromažďování, návštěva společenských akcí, kolektivní hry, týmová práce, přátelské rozhovory
INTRAPERSONALNÍ	Schopnost rozvíjet a ovládat vlastní pocity a prožitky, porozumění svému vlastnímu JÁ	Meditování, snění, klid na samostatné plánování, nezávislost, vyhraněnost názorů
PŘÍRODNÍ	Schopnost vnímat změny v přírodě, zvýšená citlivost k percepce přírodních jevů a schopnost učit se z nich	Pobyť v přírodě, chov zvířat a pěstování, sledování literatury a filmů s přírodovědnou tematikou

Příloha č.2 - Hodnocení dítěte – Oregonská metoda

JMÉNO DÍTĚTE :		DATUM NAROZENÍ :	
Datum hodnocení :		za pedagog. tým :	
Č.	ČINNOST	HODNOC.	POZNÁMKY, DATUM
HRA			
1.	Během volného výběru hry se zapojuje do sociálně dramatických her, (hraní rolí)	1 2 3 4 5	
2.	Aktivně se zúčastňuje v mnoha různých druzích herních činností, v kostkách, sociodramatických, manipulačních a jednoduché stolní společenské hře	1 2 3 4 5	
3.	Projevuje iniciativu ve vyhledávání a výběru činností. Je schopno sebeřízení, vlastního rozhodování, je-li motivováno učitelem	1 2 3 4 5	
SEBEOBSLUHA			
4.	Stará se o osobní hygienu (základní potřeby), myje si ruce, čistí si zuby, samostatně se obléká	1 2 3 4 5	
5.	Chce si samo poradit a je na to hrdé	1 2 3 4 5	
SEBEPŘIJETÍ – SEBEDŮVĚRA, PŘEDSTAVY O SOBĚ			
6.	Důvěřuje dospělým, kteří dítě podporují a jsou přiměřeně důslední	1 2 3 4 5	
7.	Žádá slovy zdvořile o pomoc dospělé i vrstevníky, až když to skutečně potřebuje	1 2 3 4 5	
8.	Přijímá odpovědnost za vlastní činy	1 2 3 4 5	
9.	Snadno se orientuje a přizpůsobuje změnám	1 2 3 4 5	
10.	Uznává autoritu dospělého, respektuje pravidla ve třídě, ale umí prosazovat své názory, myšlenky, osobnost	1 2 3 4 5	
SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI			
11.	Účinně vyjednává s ostatními	1 2 3 4 5	
12.	Pružně přejímá role (může hrát vedoucí roli i roli přívržence, následovníka, pomahače), neulpívá rigidně na úloze muže či ženy	1 2 3 4 5	
13.	Navazuje a udržuje přátelství	1 2 3 4 5	
14.	Projevuje pozitivní vztahy k dospělým, včetně vyváženosti mezi závislostí, střední mírou závislosti a nezávislostí	1 2 3 4 5	
15.	Akceptuje lidi, kteří se od něj liší pohlavím, barvou pleti, určitým handicapem	1 2 3 4 5	
JAZYK, KOMUNIKACE			

16.	Naslouchá a přispívá do skupinových diskusí, v době jídla a v dalším společně stráveném čase	1 2 3 4 5	
17.	Vypravuje o svých zkušenostech a jednoduchých událostech v logické návaznosti	1 2 3 4 5	
18.	Raduje se z rozpočítadel, říkadel, ze zpěvu	1 2 3 4 5	
19.	Komunikuje tak, že bývá pochopeno ostatními	1 2 3 4 5	
MOTORIKA			
20.	Aktivně a s radostí se zúčastňuje činností rozvíjejících jemnou motoriku – kreslení, malování, mačkání, skládání papíru, vytrhávání, stříhání, mozaiky, manipulativních her aj.	1 2 3 4 5	
21.	Živě běhá, skáče, vylézá nahoru, jezdí na koloběžce, tříkolce, kole bez častého padání a ztráty rovnováhy	1 2 3 4 5	
22.	Ochotně zkouší vlastní hbitost a sílu v hrubé i jemné motorice	1 2 3 4 5	
PŘEDPOKLADY DÍTĚTE			
Zúčastňuje se s radostí tvořivých aktivit ? Popište jak			
23.	Umění (estetičnost)	1 2 3 4 5	
24.	Dramatická hra	1 2 3 4 5	
25.	Motorika	1 2 3 4 5	
26.	Projevuje zvědavost	1 2 3 4 5	
27.	Raduje se z rizika, ale dbá přitom na bezpečnost svou i ostatních dětí	1 2 3 4 5	
POZNÁVÁNÍ – ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ			
28.	Vytrvá u obtížných úkolů navzdory neúspěchům (složité puzzle, stavebnice Lego, hádanky ...)	1 2 3 4 5	
29.	Samo si během volné hry vybírá činnosti a dokáže v nich vydržet deset i více minut	1 2 3 4 5	
30.	Prokazuje vynalézavost, když čelí problémům a překážkám. Umí vytvářet několik řešení a variant, když je dotázáno (např. „Co jiného můžeš dělat ?“)	1 2 3 4 5	
POZNÁVÁNÍ V OBLASTI MATEMATIKY (jiné hodnocení)			
31.	Třídění (podle velikosti, druhu, barvy, tvaru ...)	1 2 3 4 5	
32.	Kvantifikace (hodně, málo, počítání „od-do“)	1 2 3 4 5	
POZNÁVÁNÍ V OBLASTI JAZYKA			
33.	Naslouchá celému příběhu během	1 2 3 4 5	

	vyprávění		
34.	Projevuje zájem o tištěné slovo. Raduje se z prohlížení knih, dotazuje se na pojmenování znaků atd.	1 2 3 4 5	
35.	Píše, kreslí nebo používá symbolů a znaků (např. napíše své jméno nebo iniciály na výkres, napodobuje psaní během dramatické hry, na obrázcích, které kreslí, jsou rozpoznatelní lidé či předměty)	1 2 3 4 5	